

Şükür Risalesi

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
وَ اِنْ مِنْ شَیْءٍ اِلَّا یُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan, tekrar ile

اَقْلًا یَشْكُرُونَ * اَقْلًا یَشْكُرُونَ * وَسَجَزِي الشَّاكِرِيْنَ * لِيْنُ
شَكَرْتُمْ لَّا زِيْدَتْكُمْ * بَلِ اللّٰهُ قَاعْبُدْ وَ كُنْ مِنَ الشَّاكِرِيْنَ

gibi âyetlerle gösteriyor ki: Hâlık-ı Rahman'ın ibadından istediği en mühim iş, şükürdür.¹ Furkan-ı Hakîm'de gayet ehemmiyetle şükre davet eder. Ve şükür etmemekliği, nimetleri tekzib ve inkâr suretinde gösterip **قِيَّآئِ آلَآءِ رَبِّكَمَا تُكَدِّبَانِ** fermanıyla, Sûre-i Rahman'da şiddetli ve dehşetli bir surette otuz bir defa şu âyetle tehdid ediyor. **Şükürsüzlüğün, bir tekzib ve inkâr olduğunu gösteriyor.**²

Evet Kur'an-ı Hakîm nasıllıki şükürü netice-i hilkat gösteriyor; öyle de Kur'an-ı Kebir olan şu kâinat dahi gösteriyor ki: Netice-i hilkat-i âlemin en mühimmi, şükürdür. Çünkü kâinata dikkat edilse görünüyor ki: Kâinatın teşkilâtı şükürü intac edecek bir surette herbir şey, bir derece şükre bakıyor ve ona müteveccih oluyor. Güya şu şecere-i hilkatın en mühim meyvesi, şükürdür. Ve şu kâinat fabrikasının çıkardığı mahsulâtın en a'lâsı, şükürdür. Çünkü hilkat-i âlemde görüyoruz ki; mevcudat-ı âlem bir daire tarzında teşkil edilip, içinde nokta-i merkeziye olarak **hayat** halkedilmiş. Bütün mevcudat hayata bakar, hayata hizmet eder, hayatın levazımatını yetiştirir. Demek kâinatı halkeden zât, ondan o hayatı intihab ediyor. Sonra görüyoruz ki; zîhayat âlemlerini bir daire suretinde icad edip, **insanı** nokta-i merkeziyede bırakıyor. Âdeta zîhayatlardan maksud olan gayeler onda temerküz ediyor; bütün zîhayatı onun etrafına toplayıp, ona hizmetkâr ve müsahhar ediyor, onu onlara hâkim ediyor. Demek Hâlık-ı Zülcelal, zîhayatlar içinde insanı intihab ediyor, âlemde onu irade ve ihtiyar ediyor.

Sonra görüyoruz ki; âlem-i insanîyet de, belki hayvan âlemi de bir daire hükmünde teşkil olunuyor ve nokta-i merkeziyede **rızık** vaz'edilmiş. Bütün nev'-i insanı ve hattâ hayvanatı rızka âdeta taaşşuk ettirip, onları umumen rızka hâdim ve müsahhar etmiş. Onlara hükmeden rızıktır. Rızıkı da o kadar geniş ve zengin bir hazine yapmış ki, hadsiz nimetleri câmi'dir. Hattâ rızkın çok enva'ından yalnız bir nev'inin tatlarını tanımak için, lisanda kuvve-i zaika namında bir cihaz ile, mat'umat adedince manevî ince ince mizancıklar konulmuştur. Demek kâinat içinde en acib, en zengin, en garib, en şirin, en câmi', en bedi' hakikat rızıktadır.

Şimdi görüyoruz ki: Her şey nasıl ki rızkın etrafında toplanmış, ona bakıyor; öyle de rızık dahi bütün enva'ıyla manen ve maddeten, halen ve kalen **şükür** ile kaimdir, şükür ile

¹ Görülen herhangi bir iyiliğe karşı gösterilen memnûniyet ve minnettarlık mânâlarına gelen şükür; istilahta, insana bahşedilen duygu, düşünce, âzâ ve cevârihi yaratılış gâyeleri istikametinde kullanmaya denir. (KZT-1)

² Allah, kelâmında pek çok defa şükürü emretmiş ve onu, **لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ** ve **وَسَجَزِي اللّٰهُ لِيْنُ شَكَرْتُمْ لَّا زِيْدَتْكُمْ** gibi âyetleriyle emrin ve halkın gâyesi göstermiş; göstermiş ve: **وَلِيْنُ كَفَرْتُمْ اِنَّ عَذَابِيْ لَشَدِيْدٌ** “Eğer şükrederseniz ben de nimetimi artırırım; şayet nankörlük yaparsanız, biliniz ki azabım çok şiddetlidir.” fermanıyla şükredenlere mükâfat vaadinde, küfrân-ı nimette bulunanları da cezalandıracağı tehdidinde bulunmuştur. (KZT-1)

oluyor, şükür yetiştiriyor, şükür gösteriyor. Çünkü **rızka iştiha ve iştiyak, bir nevi şükür-ü fitrîdir. Ve telezzüz ve zevk dahi gayr-ı şuurî bir şükürdür** ki, bütün hayvanatta bu şükür vardır. Yalnız insan, dalalet ve küfür ile o fitrî şükürün mahiyetini değiştiriyor; şükürden, şirke gidiyor.³

Hem rızık olan nimetlerde gayet güzel süslü suretler, gayet güzel kokular, gayet güzel tatmaklar; şükürün davetçileridir, zîhayatı şevke davet eder ve şevk ile bir nevi istihsan ve ihtirama sevkeder, bir şükür-ü manevî ettirir. Ve zîşuurun nazarını dikkate celbeder, istihsana tergeb eder. Nimetleri ihtirama onu teşvik eder; onun ile kalen ve fiilen şükre irşad eder ve şükür ettirir ve şükür içinde en âlî ve tatlı lezzeti ve zevki ona tattırır. Yani gösterir ki: Şu lezzetli rızık ve nimet, kısa ve muvakkat bir lezzet-i zâhiriyesiyle beraber daimî, hakikî, hadsiz bir lezzeti ve zevki taşıyan iltifat-ı Rahmanîyi şükür ile kazandırır. Yani: Rahmet hazinelerinin Mâlik-i Keriminin hadsiz lezzetli olan iltifatını düşündürüp, şu dünyada dahi Cennet'in bâki bir zevkini manen tattırır. İşte rızık, şükür vasıtasıyla o kadar kıymetdar ve zengin bir hazine-i câmia olduğu halde, şükürsüzlük ile nihayet derecede sukut eder.

Altıncı Söz'de beyan edildiği gibi: Lisandaki kuvve-i zaika Cenâb-ı Hak hesabına, yani manevî vazife-i şükriyeye ile rızka müteveccih olduğu vakit, **o dildeki kuvve-i zaika, rahmet-i bînihaye-i İlâhiyenin hadsiz matbahlarına şâkir bir müfettiş, hâmid bir nâzır-ı âlîkadr hükmündedir.** Eğer nefis hesabına olsa, yani rızkı in'am edenin şükürünü düşünmeyerek müteveccih olsa; o dildeki kuvve-i zaika, bir nâzır-ı âlîkadr makamından, batn fabrikasının yasakçısı ve mide tavlasının bir kapıcısı derecesine sukut eder. Nasıl rızkın şu hizmetkârı şükürsüzlük ile bu dereceye sukut eder, öyle de rızkın mahiyeti ve sair hademeleri dahi sukut ediyorlar. En yüksek makamdan, en edna makama inerler. Kâinat Hâlıkının hikmetine zıd ve muhalif bir vaziyete düşerler.

Şükürün mikyası; kanaattır ve iktisaddir ve rızadır ve memnuniyettir. Şükürsüzlüğün mizanı; hırstır ve israftır, hürmetsizliktir, haram helâl demeyip rastgeleni yemektir.

Evet hırs; şükürsüzlük olduğu gibi, hem sebab-i mahrumiyettir, hem vasıta-i zillettir. Hattâ hayat-ı içtimaiyeye sahib olan mübarek karınca dahi, güya hırs vasıtasıyla ayaklar altında kalmış ezilir. Çünkü kanaat etmeyip, senede birkaç tane buğday kâfi gelirken, elinden gelse binler taneyi toplar. Güya mübarek arı, kanaatından dolayı başlar üstünde uçar. Kanaat ettiği için, balı insanlara emr-i İlâhî ile ihsan eder, yedirir.

Evet Zât-ı Akdes'in alem-i zâtîsi ve en âzamî ismi olan Lafzullah'tan sonra en a'zam ismi olan Rahman rızka bakar ve rızıktaki şükür ile ona yetişilir. Hem **Rahman'ın en zâhir manası Rezzak'tır.**⁴

³ Aslında her insanda, nimete ve nimet verene karşı perestiş hissi vardır. Ama bu hissın uyarılacağı, uyarılıp yönlendirileceği âna kadar, tıpkı deryâda yaşayan mâhîler gibi, başından aşağıya yağın nimetleri ne duyar ne de hisseder. Dahası, çok defa onları çevresindeki basit sebeplere bile verebilir. Eğer biz, etrafımızdaki nimetleri görmemeye körlük, sağırılık ve duygusuzluk diyeceksek, mazhar olduğumuz bunca şeyi kör, sağır ve duygusuz sebeplere havâle etmenin de inhiraf olduğunda şüphe yoktur. (KZT-1)

⁴ Rahmân, bir isim sıfattır. Yani o, Cenâb-ı Hakk'ın sıfatıdır. Fakat ismiyet öyle galebe çalmıştır ki Rahmân dediğimiz zaman hemen aklımıza Allah gelir. Rahmân, nâmütenâhi merhamet edici, nâmütenâhi nimetlerle perverde edici mânâsına gelir. (FÜM)

Hem şükürün enva'ı var.⁵ O nevilerin en câmiî ve fihriste-i umumiyesi, namazdır.

Hem şükür içinde, safi bir îman var, hâlis bir tevhid bulunur. Çünkü bir elmayı yiyen ve "Elhamdülillah" diyen adam, o şükür ile ilân eder ki: "O elma doğrudan doğruya dest-i kudretin yadigârı ve doğrudan doğruya hazine-i rahmetin hediyesidir" demesi ile ve itikad etmesi ile, her şey'i -cüz'î olsun, küllî olsun- onun dest-i kudretine teslim ediyor. Ve her şeyde rahmetin cilvesini bilir. Hakikî bir îmanı ve hâlis bir tevhidî, şükür ile beyan ediyor.⁶

İnsan-ı gafil, küfran-ı nimet ile ne derece hasarete düştüğünü, çok cihetlerden yalnız bir vechini söyleyeceğiz. Şöyle ki:

Lezzetli bir nimeti insan yese, eğer şükür etse; o yediği nimet o şükür vasıtasıyla bir nur olur, uhrevî bir meyve-i Cennet olur. Verdiği lezzet ile, Cenab-ı Hakk'ın iltifat-ı rahmetinin eseri olduğunu düşünmekle, büyük ve daimî bir lezzet ve zevk veriyor. Bu gibi manevî lübleri ve hülâsaları ve manevî maddeleri ulvî makamlara gönderip, maddî ve tüflî (posa) ve kısrî, yani vazifesini bitiren ve lüzumsuz kalan maddeleri füzulât olup aslına, yani anasıra inkılab etmeğe gidiyor. Eğer şükür etmezse; o muvakkat lezzet, zeval ile bir elem ve teessüf bırakır ve kendisi dahi kazurat olur. Elmas mahiyetindeki nimet, kömüre kalbolur. Şükür ile, zâil rızıklar; daimî lezzetler, bâki meyveler verir. Şükürsüz nimet, en güzel bir suretten, çirkin bir surete döner. Çünkü o gafile göre rızkın akibeti, muvakkat bir lezzetten sonra füzulâttır.

Evet rızkın aşka lâyük bir sureti var; o da, şükür ile o suret görünür. Yoksa ehl-i gaflet ve dalaletin rızka aşkları bir hayvanlıktır. Daha buna göre kıyas et ki, ehl-i dalalet ve gaflet ne derece hasaret ediyorlar.

Enva'-ı zîhayat içinde en ziyade rızkın enva'ına muhtaç, insandır. Cenâb-ı Hak insanı bütün esmâsına câmi' bir âyine ve bütün rahmetinin hazinelerinin müddeharatını tartacak, tanıyacak cihazata mâlik bir mu'cize-i kudret ve bütün esmâsının cilvelerinin ve san'atlarının

⁵ Şükür, kalble, lisânla ifâ edilebileceği gibi bütün uzuvlarla da yerine getirilebilir. Lisânla şükür; vehmî bütün güç, kuvvet ve ihsan kaynaklarını nefyederek her türlü lütuf ve nimetlerin Allah'tan geldiğini kabul ve itirafla gerçekleşir.

Kalble şükür; zâhir ve bâtın bütün nimetleri ve bu nimetlerden yararlanmayı Allah'tan bilip hayatın bu anlayışa göre yönlendirilmesi, şekillendirilmesidir.. ve aynı zamanda lisân ve cevârihle yapılan şükürün de esasını teşkil eder ki: "وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعْمَةَ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً" "O, gizli-açık nimetlerini bol bol size ihsan etmiştir."² beyânı onun keyfiyet buudlarına; "وَإِنْ تَعَدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصَوْهَا" "Allah'ın nimetlerini saymaya kalksanız da saymakla bitiremezsiniz."³ fermân-ı sübhânîsi de kemmî sonsuzluğuna işaret etmektedir.

Cevârih ile şükre gelince, o, her uzuv ve her lâtifeyi yaratılış gâyesi istikametinde kullanmak ve onlara mahsus kulluk vazifelerini yerine getirmekten ibaret sayılmıştır. (KZT-1)

⁶ Hakikî şükür, nimetin tam bilinmesiyle gerçekleşir; zira nimetin kaynağı ve onu verenin takdir edilmesi, büyük ölçüde nimetin bilinmesine bağlıdır. Nimetin bilinmesinden kabûlüne, ondan da Cenâb-ı Hakk'a yönelmeye uzanan çizgide iman ve İslâm'ın hazırlayıcılığı, Kur'ân'ın belirleyiciliği üzerinde her zaman durulabilir. Evet, Allah'ın üzerimizde olan lütufları imanın ışığı altında ve İslâm'ın emirlerini yaşarken daha bir belirginleşir, netleşir, duyulur-hissedilir hâle gelir ve Allah tarafından acimize, fakrımıza merhameten ve ihtiyaçlarımıza binâen, hem de karşılıksız olarak verildiği görülür ki; bu da, o ihsan ve lütufları bahşeden Zât'a karşı bizde senâ hislerini coşturur; coşturur ve "وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ" "Şimdi gel Rabbinin nimetini anlat da anlat!" gerçeğine uyanarak, emrolduğumuz minnet ve şükran vazifesini rûhumuzun derinliklerinden fişkırarak bir heyecanla yerine getiririz. (GU, Nefis ve Vicdan Mekanizması)

inceliklerini mizana çekecek âletleri hâvi bir halife-i Arz suretinde halk etmiştir. Onun için hadsiz bir ihtiyaç verip, maddî ve manevî rızkın hadsiz enva'ına muhtaç etmiştir. İnsanı, bu câmiyete göre en a'lâ bir mevki olan **ahsen-i takvime çıkarmak vasıtası, şükürdür**. Şükür olmazsa, esfel-i safilîne düşer; bir zulm-ü azîmi irtikâb eder.

Elhasıl: **En â'lâ ve en yüksek tarîk olan tarîk-ı ubudiyet ve mahbubiyetin dört esasından en büyük esası şükürdür** ki; o dört esas şöyle tabir edilmiş:

"Der tarîk-ı acz-mendî lâzım âmed çâr çîz:

Acz-i mutlak, fakr-ı mutlak, şevk-i mutlak, şükr-ü mutlak ey azîz..."

اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِنَ الشَّاكِرِينَ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ
سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ
اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى سَيِّدَتَا مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الشَّاكِرِينَ وَالْحَامِدِينَ وَ
عَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ آمِينَ
وَ آخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

Nimeti Görmek

Şeyh Sadî, ayakkabısız kalmış. Ayakkabı alacak parası da yokmuş. Can sıkıntısı ile Kûfe Camii'ne gitmiş. Caminin önünde ayaksız bir dilenci görünce, ayakkabısız ayaklarına bakıp şükretmiş.

İnsanın kendisine ait hiçbir sermayesi yoktur. O da herhangi bir zerre gibi sonradan yaratılmıştır, o da sair mahluklar gibi hiçbir şey yaratamaz. Ona verilenlerin hepsi lütuf ve ihsandır.

İnsan, sahip olduğu maddî nimetler açısından kendisinin gerisindekilere bakıp şükretmeli, manevî durumu kendisinden iyi olanlara bakıp kulluğunu artırmaya azmetmelidir.

Zira şikayet için hiçbir haklı sebebi yok, şükür için sebebi çoktur. (Mesel Ufku, s.143)

Şükretmek

Padişah, daha önce hiç deniz yolculuğu yapmamış bir köle ile aynı gemide yolculuk yapıyordu. Köle korkudan titriyor, bir türlü sakinleşmiyor, vaveylası ile herkesi huzursuz ediyordu. Padişahın keyfi kaçmıştı. Bir adam öne atıldı:

-İzin verirseniz onu sakinleştireyim, dedi. Padişah:

-Ne yaparsan yap, yeter ki şu adamı sustur, dedi adama...

Adam, kölenin denize atılmasını istedi. Bağırıp çağırın köleyi suya attılar. Birkaç defa batıp çıkan köle:

-Boğuluyorum, imdat! diye bağırmaya başladı.

Köleyi yakalayıp, gemiye çıkardılar. Bir köşeye bıraktılar. Köle artık sessizce oturuyordu. Padişah, adama, niçin öyle yaptığını sordu. Adam:

-Gemideki huzur ve güvenin farkında değildi, dedi. Suyu düşünce değerini anladı.

Nimeti artıran, lezzeti lezzet yapan şükürdür. Şükretmek yerine şikayet edenler sahip olduklarından da mahrum kalırlar. İnsanlar, maddi durumları itibari ile kendilerinin altındakilere, manevî yönleri ile de üstündekilere bakmalıdır. Birincilere baktıkça şükredecek,

ikincilere baktıkça daha güzel hâle gelebilmek için gayretini artıracaktır. Hakikî saadet bundadır. (Mesel Ufku, s.140)

Özet:

- 1- Nimete duyulan iştah bir manevi şükürdür.
- 2- Nimetin lezzetini almak da manevi şükürdür.
- 3- Şükür, nimete ve Nimet Veren'e karşı saygının ifadesidir.
- 4- Şükür, nimetin artmasına vesiledir.
- 5- Her nimetin şükürü kendi cinsindedir.
- 6- Hayat, şükür etrafında cereyan eder, döner. En cami şükür de namazdır.
- 7- Şükürsüzlük, nimetleri inkar manasına gelir.
- 8- Şükürün içinde, halis bir tevhid inancı ve safi bir iman vardır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلَّهِ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ

Bakara-172. Ey iman edenler! Size verdiğimiz rızıkların temiz olanlarından yeyin, eğer siz yalnız Allah'a kulluk ediyorsanız O'na şükredin.

فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ

Bakara-152. Öyle ise siz beni (ibadetle) anın ki ben de sizi anayım. Bana şükredin; sakın bana nankörlük etmeyin!

وَإِذ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِن شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِن كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ

İbrahim-7. "Hatırlayın ki Rabbiniz size: Eğer şükrederseniz, elbette size (nimetimi) artıracam ve eğer nankörlük ederseniz hiç şüphesiz azabım çok şiddetlidir! diye bildirmişti."

وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ كِتَابًا مُّوجَّلاً وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الْآخِرَةِ نُؤْتِهِ مِنْهَا وَسَجَزَى الشَّاكِرِينَ

Al-i imran-145. Hiçbir kimse yok ki, ölümü Allah'ın iznine bağlı olmasın. (Ölüm), belli bir süreye göre yazılmıştır. Her kim, dünya nimetini isterse, kendisine ondan veririz; kim de ahiret sevabını isterse, ona da bundan veririz. Biz şükredenleri mükâfatlandıracağız.

قَالَ فَبِمَا أَغْوَيْتَنِي لَأَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ () ثُمَّ لَا يَتَّبِعُهُمْ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ أَيْمَانِهِمْ وَعَنْ شَمَائِلِهِمْ وَلَا تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ

Araf-16-17. İblis dedi ki: Öyle ise beni azdırmana karşılık, and içerim ki, ben de onları saptırmak için senin doğru yolunun üstüne oturacağım. "Sonra elbette onlara önlerinden, arkalarından, sağlarından, sollarından sokulacağım ve sen, onların çoklarını şükredenlerden bulmayacaksın!" dedi.

يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَاءُ مِنْ مَحَارِبَ وَتَمَاثِيلَ وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ وَقُدُورٍ رَاسِيَاتٍ اعْمَلُوا آلَ دَاوُدَ شُكْرًا وَقَلِيلٌ مِنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ

Sebe-13. Onlar Süleyman'a kalelerden, heykellerden, havuzlar kadar (geniş) leğenlerden, sabit kazanlardan ne dilerse yaparlardı. Ey Davud ailesi! Şükredin. Kullarımdan şükreden azdır!

ŞÜKÜR

Görülen herhangi bir iyiliğe karşı gösterilen memnûniyet ve minnettarlık mânâlarına gelen şükür; ıstılahta, insana bahşedilen duygu, düşünce, âzâ ve cevârihi yaratılış gâyeleri istikametinde kullanmaya denir ki; kalble, lisânla îfâ edilebileceği gibi bütün uzuvlarla da yerine getirilebilir.

Lisânla şükür; vehmî bütün güç, kuvvet ve ihsan kaynaklarını nefyederek her türlü lütuf ve nimetlerin Allah'tan geldiğini kabul ve itirafla gerçekleşir. Evet, bütün iyilikleri, güzellikleri kısmet eden ve mebd'e den müntehâya sebeplerini hazırlayan O olduğu gibi, vakt-i münasibinde gönderen de yine O'dur. Takdir ve taksim eden, vakti gelince yaratıp semâvî sofralar halinde önümüze seren O olduğu için neticede minnet ve şükran da O'nun hakkıdır. O'nu görmezlikten gelerek sebeplere takılmak, hatta onlara serfûrû edip minnettarlıkta bulunmak; hazırlanıp ayağımızın ucuna kadar getirilen bu sofranın, hazırlanışını ve hazırlayanını nazara almadan, getirip önümüze koyan tablacıyı bahşişlere boğmaya benzer ki:

يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ

“Onlar, dünya hayatının sadece kendilerine bakan dış yüzünü bilirler, ahirete bakan yönünden ise bütün bütün gafildirler.”¹ Evet bunlar, sırf sebeplere bakıp ilim ve mârifet itibarıyla daha ilerisini göremeyen cahiller, nâkıslar ve nankörlerdir.

Kalble şükür; zâhir ve bâtın bütün nimetleri ve bu nimetlerden yararlanmayı Allah'tan bilip hayatın bu anlayışa göre yönlendirilmesi, şekillendirilmesidir.. ve aynı zamanda lisân ve cevârihle yapılan şükürün de esasını teşkil eder ki: **وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعْمَهُ ظَاهِرَةً** *“O, gizli-açık nimetlerini bol bol size ihsan etmiştir.”²* beyânı onun keyfiyet buudlarına;

وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا *“Allah'ın nimetlerini saymaya kalksanız da saymakla bitiremezsiniz.”³* fermân-ı sübhânîsi de kemmî sonsuzluğuna işaret etmektedir.

Cevârih ile şükre gelince, o, her uzuv ve her lâtfeyi yaratılış gâyesi istikametinde kullanmak ve onlara mahsus kulluk vazifelerini yerine getirmekten ibaret sayılmıştır.

Ayrıca, lisânın şükürünü evrâd ü ezkâr, kalbin şükürünü yakîn ve istikamet, cevârihin şükürünü de ibadet ü tâat şeklinde yorumlayanlar olmuştur. Onun böyle bütün bir iman ve ibadete taallukundan ötürüdür ki, büyükler ona imanın yarısı nazarıyla bakmış, kendi şümûlü içinde sabırla müşterek mütalâa etmişlerdir.

Allah, kelâmında pek çok defa şükürü emretmiş ve onu, **لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ**⁴ ve ⁵ gibi âyetleriyle emrin ve halkın gâyesi göstermiş; göstermiş ve: **لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ** “Eğer şükrederseniz ben de nimetimi artırırım; şayet nankörlük yaparsanız, biliniz ki azabım çok şiddetlidir.”⁶ fermanıyla şükredenlere mükâfat vaadinde, küfrân-ı nimette bulunanları da cezalandıracağı tehdidinde bulunmuştur. Bundan başka O, kendisine “Şekûr” demiş⁷ ve bütün nimetlerin asıl kaynağına ulaşma yolunu da şükre bağlamıştır; bağlamış ve bu mevzuun doludizgin şehsuvarlarından Hz. İbrahim’i: **شَاكِرًا لِّأَنْعَمِهِ** “O’nun nimetlerine karşı şükürle gerilmiş.”⁸ sözüyle; Hz. Nuh’u da: **إِنَّهُ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا** “Şüphesiz, o, şükürle oturup kalkan sâdik bir bende idi.”⁹ beyânıyla tebci ve takdir etmiştir. Şükür önemli bir amel ve kıymetli bir sermaye olmasına rağmen, **وَقَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ** “Kullarımdan şükredenler pek azdır.”¹⁰ fehvâsınca, hakîki mânâda âmili fazla olmayan bir ameldir. Gerçi, **أَفَلَا أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا** “Rabbime çok şükreden bir kul olmayayım mı!”¹¹ duygusuyla kıvrım kıvrım kıvrananlar ve bütün ömürlerini şükür kuşağında geçirenler de vardır ama, yine de bunların sayıları oldukça azdır.

Evet, İnsanlığın İftihar Tablosu Şükür Kahramanı, değeri çok yüksek, âmili çok az bu önemli amelin en önde geleniydi. O, oturur-kalkar şükreder ve yanına gelenlere de şükür tavsiyesinde bulunurdu.

اللَّهُمَّ
أَعِزِّ

ي عَلَيَّ ذِكْرِكَ وَشُكْرِكَ وَحُسْنِ عِبَادَتِكَ “Allah’ım! Seni anmam, Sana şükredebilmem ve Sana ibadetlerin en güzeliyle yönelebilmem için bana yardım et.”¹² O’nun sabah akşam dilinden düşürmediği nurlu sözlerdendi..

Evet, eğer şükür, nimete mazhar olanın onu verene karşı iki büklüm olması, sevgi ve alâka ile O’na yönelmesi, bütün mazhariyetlerini itiraf etmesi ise, yukarıdaki peygamber sözü bu hususların en kestirmeden ifadesi sayılır.

Kimi aşı-ekmeğe, evlâd ü iyâle ve barınacağı mekâna; kimi bunlarla beraber varlığa, sıhhate ve afiyete; kimi bir adım daha ileri atarak imana, irfana, rûhânî zevklere ve itminâna; kimi de hamd ve minnet şuuruna şükreder. Bu sonuncusuyla insan, acz, fakr ve yetersizliklerini birer sermaye olarak kullanabilir de teşekkür devr-i dâimleri (salih daireleri) içine girerse, gerçek şâkirinden olur. Bir hadiste ifade buyrulduğu gibi, Dâvud aleyhisselâm,

Cenâb-ı Hakk'a: "Yâ Rab! Senin şükürünü nasıl edâ edebilirim ki, Sana şükür etmem dahi üzerimde şükürü gerektiren ayrı bir nimettir!" deyince, Cenâb-ı Hak: "İşte şimdi tam şükrettin."¹³ buyururlar ki, zannediyorum **مَا شَكَرْتَاكَ حَقَّ شُكْرِكَ يَا مَشْكُورُ** "Ey her dilde meşkûr olan Allah'ım, Sana hakkıyla şükredemedik." sözüyle anlatılmak istenen de budur.

Hakîkî şükür, nimetin tam bilinmesiyle gerçekleşir; zira nimetin kaynağı ve onu verenin takdir edilmesi, büyük ölçüde nimetin bilinmesine bağlıdır. Nimetin bilinmesinden kabûlüne, ondan da Cenâb-ı Hakk'a yönelmeye uzanan çizgide iman ve İslâm'ın hazırlayıcılığı, Kur'an'ın belirleyiciliği üzerinde her zaman durulabilir. Evet, Allah'ın üzerimizde olan lütufları imanın ışığı altında ve İslâm'ın emirlerini yaşarken daha bir belirginleşir, netleşir, duyulur-hissedilir hâle gelir ve Allah tarafından acimize, fakrımıza merhameten ve ihtiyaçlarımıza binâen, hem de karşılıksız olarak verildiği görülür ki; bu da, o ihsan ve lütufları bahşeden Zât'a karşı bizde senâ hislerini coşturur; coşturur ve

وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ "Şimdi gel Rabbinin nimetini anlat da anlat!"¹⁴ gerçeğine uyanarak, emrolduğumuz minnet ve şükran vazifesini rûhumuzun derinliklerinden fıskıran bir heyecanla yerine getiririz.

Aslında her insanda, nimete ve nimet verene karşı perestiş hissi vardır. Ama bu hissin uyarılacağı, uyarılıp yönlendirileceği âna kadar, tıpkı deryâda yaşayan mâhîler gibi, başından aşağıya yağan nimetleri ne duyar ne de hisseder. Dahası, çok defa onları çevresindeki basit sebeplere bile verebilir. Eğer biz, etrafımızdaki nimetleri görmemeye körlük, sağırlık ve duygusuzluk diyeceksek, mazhar olduğumuz bunca şeyi kör, sağır ve duygusuz sebeplere havâle etmenin de inhiraf olduğunda şüphe yoktur. **مَنْ لَمْ يَشْكُرِ الْقَلِيلَ لَمْ يَشْكُرِ الْكَثِيرَ** "Aza şükretmeyen çoğa da şükretmez."¹⁵ veya: **الطَّاسَ لَمْ يَشْكُرِ اللَّهَ مَنْ لَمْ يَشْكُرِ** "İnsanlara karşı şükran ve minnet hissi taşımayan Allah'a da şükretmez."¹⁶ sözleri, birinci şıkka bakar ve mutlak şükürün önemini hatırlatır.

وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ "Sadece Bana şükredin ve zinhâr nankörlükte bulunmayın."¹⁷ veya **وَاعْبُدُوهُ وَاشْكُرُوا لَهُ** "Yalnız O'na kullukta bulunun ve O'na şükredin."¹⁸ gibi âyetler de ikinci şikkı nazara verir ve hakîkî tevhidî ihtar eder.

Ayrıca şükürün esasını teşkil eden hususlar itibarıyla onu şu üç bölüm içinde mütalâa etmek mümkündür:

1. Herkes tarafından nimet olduğu kabul edilen, avam-havâs, müslim-gayr-i müslim herkesin sevip arzu ettiği nesnelere karşı şükür ki açıktır, üzerinde fazla durmaya değmez.

2. Zâhiren bir kısım sevimsiz şeylere karşı şükür ki, dış yüzü itibarıyla ağır, îfâsı zor ve ancak hâdiselerin perde arkasına muttali olanlara Allah'ın lütfudur ve rızâ televvünlüdür.

3. Hayatlarını mahbûbiyet yörüngesinde sürdürenlerin şükrüdür ki, nimetlere hep nimeti veren açısından bakar, O'nun büyüklüğüyle lütufları, ihsanları duyar ve ömürlerini şuhûdun engin hazları içinde geçirirler.. kullukları ayrı bir zevk zemzemesi, gönül hayatları ayrı bir aşk u şevk tûfânı ve Hak'la münasebetleri de ayrı bir temkin disipliniyle, şuhûdun engin hazları içinde.

Böyleleri, sürekli mevcudu bağlama ve mefkudu avlama peşindedirler. Elde ettikleri mukaddes ve akdes feyizlerle her an daha bir renklenip, derinleşip yollarına devam ederken, nazar ağırları da her an ayrı ayrı vâridlere serilir, avlar, dolar ve taşar...

**اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِنْ عِبَادِكَ الْمُخْلِصِينَ الْمَحْبُوبِينَ الْمُقَرَّبِينَ
وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى سَيِّدِ الْمُخْلِصِينَ الْمَحْبُوبِينَ الْمُقَرَّبِينَ**

DİPNOTLAR

1. Rûm sûresi, 30/7.
2. Lokman sûresi, 31/20.
3. İbrahim sûresi, 14/34.
4. “Umulur ki şükredersiniz” (Bakara sûresi, 2/52, 56, 185; Âl-i İmran sûresi, 3/123; Mâide sûresi, 5/6, 89; Enfâl sûresi, 8/26; Nahl sûresi, 16/14, 78; Hac sûresi, 22/36; Kasas sûresi, 28/73; Rûm sûresi, 30/46; Fâtır sûresi, 35/12; Câsiye sûresi, 45/12)
5. “Allah, şükredenleri mükâfatlandıracaktır.” (Âl-i İmran sûresi, 3/144)
6. İbrahim sûresi, 14/7.
7. Bkz. Fâtır sûresi, 35/30, 34; Şûrâ sûresi, 42/23; Tegâbün sûresi, 64/17.
8. Nahl sûresi, 16/121.
9. İsrâ sûresi, 17/3.
10. Sebe sûresi, 34/13.
11. Buhârî, *teheccüd* 6; Müslim, *münâfikîn* 79-81; Tirmizî, *salât* 187.

12. Nesâî, *seh*v 60.

13. İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabü's-şükr* s.7; İbn Ebî Âsım, *Kitabü'z-zühd* 1/72; el-Beyhakî, *Şuabü'l-îmân* 4/100-101; el-Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân* 1/398, 9/343; İbn Kesîr, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-azîm* 2/541, 3/530.

14. Duhâ sûresi, 93/11.

15. Ahmed b. Hanbel, *Müsned* 4/278, 375.

16. Ebû Dâvûd, *edeb* 11; Tirmizî, *birr* 35; Ahmed b. Hanbel, *Müsned* 2/258, 295, 388, 3/32, 74.

17. Bakara sûresi, 2/152.

18. Ankebût sûresi, 29/17.

Şükür-kulluk münasebeti ve Hz. Davûd (a.s.)

Soru: Efendim, Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Davûd'un ailesi şükre çağrılırken "İ'melû âle Davûde şükrâ!" (Sebe, 34/13) denmesindeki hikmet nedir?

Cevap: Evet, söylediğiniz âyet-i kerime meâlen, "Ey Davûd hanedanı, şükür gayreti içinde olun. Kullarımdan gereği gibi şükredenler çok azdır" (Sebe, 34/13) şeklindedir.

Âyet-i kerimede, pek çok nimete mazhariyeti itibarıyla, başta Hz. Davûd olmak üzere, onun soyundan gelen insanlar şükretmeye çağrılıyor. İsrailoğulları, Hz. Davûd zamanında en parlak dönemlerini yaşamışlardı. Davûd (aleyhisselam) Kudüs'ü fethetmiş, onu kendisine başkent yapmıştı. O, hem hükümdar hem peygamberdi. İsrailoğullarını kırk yıl idare etmişti. Hz. Davûd'un (aleyhisselam) yerine oğlu Hz. Süleyman (aleyhisselam) geçmiş ve o da peygamberlikle yüceltilmişti. Hz. İbrahim'le işaret edilen, Hz. İshak'la üzerinde durulan, Hz. Yakub'la rüya haline gelen ve sonra tâ Hz. Davûd ve Hz. Süleyman (aleyhimüsselam) döneminde bir devlet haline gelen bir ideal gerçekleşmişti.

Peygamberler, özel donanımlı, hususî insanlar olduğundan ve vazifeleri nazara alındığından, onlara dâhi denemeyeceği gibi; peygamberlerin yaptıkları işlere de dâhiyâne ve hedefledikleri şeylere mefkûre denemez. Ziya Gökalp, idealin yerine mefkûreyi kullanmıştı. Çünkü, yaptıkları şeyler kendi düşünceleri değildir. Bu yönüyle, onların hedeflerine bir gâye-i hayal demek daha uygundur ki, Üstad Hazretleri de o tabiri kullanmıştır. Gâye-i hayal; yani, inanmış bir insanın gönlünde kurgulayabileceği, tasarlayabileceği, tasavvur edebileceği,

Allah'ın rızası gibi, i'lâ-yı kelimetullah gibi, iyi insan olma gibi mefkûreler, düşünceler, beklentiler ve hedefler halitasından meydana gelen bir yüksek hedef...

İşte, çok güzel bir sesi olduğu, kendisine verilen Zebur'u okumaya başlayınca, dağların ve kuşların onu dinlemek üzere etrafında toplandıkları, bir gün oruç tutup diğer gün iftar ettiği bildirilen Hz. Davûd döneminde o gâye-i hayale ulaşılmıştı. Sadece “emri bi'l-maruf nehyi ani'l-münker” vazifesini yapma değil, arzu ettikleri “Arz-ı Mev'ud”da oturma da değil, aynı zamanda “Arz-ı Mev'ud”da devam ve sebatı sağlayabilecek bir güç de lutfedilmişti. Hem öyle bir güç ki, Hz. Süleyman (aleyhisselam) Sebe'den gelen elçiye “Sen dön ve onlara de ki; biz onların üzerine, karşı koyamayacakları ordularla yürüyeceğiz. Onları yurtlarından mağlup ve zelil olarak çıkaracağız” (Neml, 27/37) diyebiliyordu.

Kur'ân'da, Hz. Süleyman'ın asla kâfir olmadığı vurgulamakta ve Allah'ın (celle celâluhû) ona vahyettiği açıklanmaktadır. Hidayet ve nübüvete kavuşturulduğu; adaleti tatbik konusunda babasını dahi geçtiği; kendisine ilim verildiği; kuşların dilini anladığı; cinlerden, insanlardan ve kuşlardan ordular topladığı bildirilmektedir. Hz. Süleyman'ın en önemli hizmetlerinden biri, “Sebe Melikesi”nin onun maiyyetinde Müslüman oluşudur. Rüzgârın Hz. Süleyman'ın emrine verildiği; erimiş bakır madenlerinin onun için sel gibi akıtıldığı; cinlerden bir kısmının onun emrinde çalıştığı gibi hususlar Kur'ân'dan öğrendiğimiz hususlardır. Hz. Süleyman'ın daima Allah'a (celle celâluhû) yöneldiğini; imtihan edilmesi üzerine, Rabb'inden bağışlanma dileğinde bulunduğunu ve kimsenin ulaşamayacağı bir hükümranlığı Rabb'inden istediğini de yine Kur'ân'dan öğrenmekteyiz.

Evet, ister mefkûre, ister gâye-i hayal deyin; isterseniz de “Allah'ın, vadettiği şeyi o insanlara verdiği imkânlarla tahakkuk ettirmesi” deyin, onlara pek çok şey lutfedilmiştir. Bundan dolayı, sadece Hz. Davûd değil, onun diğer çocukları ve hususiyle de onun yerine geçen Hz. Süleyman (aleyhisselam), hem peygamberlikle şerefyâb kılınmışlar hem peygamberlerin hayalindeki bir hülyayı, bir rüyayı gerçekleştirmiş, Rabb'lerinin adını her tarafta duyurmuşlar ve hem de o işi teminat altına almış, sarsılmaz bir güce sahip olmuşlardır. Ayrıca, milletleri de onlardan memnun kalmış; şuradaki buradaki hırgür, güftugû kesilmiştir. İşte, bütün bu nimetlere mazhar olan, Cenâb-ı Hakk'ın apaçık mevhibeleriyle nimetlendirilen insanlara hitap edilirken deniliyor ki; “Ey Davûd hanedanı, şükür gayreti içinde olun” (Sebe, 34/13) Yani, sizin sürekli yaptığımız bir ameliniz, bir işiniz de şükür olsun.

Aslında şükür kelimesinin, namaza, oruca, zekâta ve hacca da taalluku vardır. Çünkü, fikrî, zikrî ve amelî şeklinde gruplandırabileceğimiz şekilde fikirle, zikirle ve amelle yapılan şükürler vardır. İnsan düşünerek de şükredebilir; nimetleri derince duyar, onlar karşısında

bazen ezilir bazen iki büküm olur, bazen hicab içinde buruklaşır, bazen “Elhamdü lillah”, “Eşşükürü lillah” sözleriyle coşar, bir başka zaman da nasıl şükredeceğini bilememenin aczini yaşar ve “Sana hakkıyla şükredemedik ey her türlü şükürle, hamd-u senâyla anılması gereken Meşkûr!” der ve kendini ibadet ü tâata verir, başını yere kor, ona karşı içinde beslediği minnet duygusuyla inler. Fakat âyette sadece “şükür” kelimesinin kullanılması, umumî ubudiyete çağırışı hasıl edeceğinden, daha yerinde ve daha makuldür. Yani, Allah’tan (celle celâluhû) gelmiş ve onlara ulaşmış nimetlere karşı kavlen, hâlen ve fiilen mukabelede bulunma mânâsına gelen şükür sözü, tâlî olarak başka mânâları çağırırsa da, o andaki mazhariyetler itibarıyla bu kelimenin seçilmesi en makul ve münasip ifade tarzıdır. (Allahu a’lem)

Hakikî şükür ve Süleyman (a.s.)’ın şükür talebi

Soru: Efendim, Süleyman aleyhisselamın, şükre muvaffak kılması için Cenâb-ı Allah’tan yardım istemesini kendi adımıza nasıl değerlendirmeliyiz?

Cevap: Neml Sûresi, Süleyman aleyhisselamın şükredebilmek için yardım istemesini ve o duasına vesile olan hâdiseyi meâlen şöyle anlatır: “Günün birinde, Süleyman’ın cinlerden, insanlardan ve kuşlardan oluşan orduları toplanmış, hepsi birlikte, düzenli olarak kendisi tarafından sevk ediliyordu. Derken Karınca Vadisi’ne geldiklerinde, onları gören bir karınca ‘Ey karıncalar, haydin yuvalarınıza girin! Süleyman ve orduları, sizi fark etmeyerek ezip çiğnemesinler!’ diye seslendi. Onun sesini işiten Süleyman tebessüm ederek ‘Ya Rabbi!’ dedi, ‘Beni nefsim öyle hâkim kıl ki, gerek bana gerek ebeveynime ihsan ettiğin nimetlere şükredeyim, seni razı edecek güzel ve makbul işler yapabileyim. Bir de lütfedip beni sâlih kulların arasına dahil eyle!’” (Neml, 27/17-19)

Hz. Süleyman aleyhisselam, babası Davûd aleyhisselam aracılığıyla kendilerine şükür emredildiğini; verilen onca nimete aynı ölçüde mukabelede bulunmanın da sadece Allah’ın yardımıyla mümkün olacağını biliyor ve “Sen bizi tutar, destekler, teyid buyurur ve kalbimizi, ruhumuzu, hissimizi açar, bir lisanla bin türlü şükretme imkânını bahşedersen sana ancak o şekilde lâyıkıyla şükredebiliriz” mânâsına gelen bir talepte bulunuyor.

Hani insan ister ki, evliyâullaha müyesser olduğu gibi öyle bir tesbih çeksün, bir tesbihe binlerce “Sübhanallah”ı sığdırsın; bir defa desün, ama binlerce tesbihi birden demiş gibi kalbi açılınsın. Bu hal mümkündür ve o çok büyük, engin bir kalbe vâbestedir. İşte Süleyman Nebi gibi peygamber efendilerimiz ve ehlullahtan bazı Hak erleri zerrât-ı kâinatı âdeta tesbih tanesi gibi kullanır; bir tesbihle binlerce “Sübhanallah”ı seslendirirler. Allah’a

(celle celâluhû) karşı şükürde bulunacaklarsa, bir kapıdan “Şükür!” der; ama şükür sesini, hamd sadâsını yüz kapıdan birden yükseltir; fakat yine bunu da az görürler. Çünkü onlar, nimetlerin farkındadırlar. Farkında olmak, o nimette bir enginlik hasıl eder onların gönlünde. Yapıp ettikleri fiilî, kavlî ve fikrî hiçbir şükürü yeterli görmezler ve “Ben bu nimetlerin şükürünü eda edemem” der şükürü daha iyi eda edebilme yolları ararlar.

Onlardaki bu hali şöyle düşünebilirsiniz: Biz, bir sofrada yemek yer, ellerimizi kaldırır, dua ve şükrederiz. Dua ve şükürümüz, bir yönüyle sadece yediğimiz yemek etrafında döner. Oysa ki, kalbimiz engin olursa, biz yediğimiz o yemeği, dün yediğimiz, ömrümüz olursa yarın yiyeceğimiz yemekle ve aynı zamanda sevdiğimiz insanlara lütfedilen rızıklarla, bütün mü'minlerin yemekleriyle beraber duyar, Rezzâk-ı Kerîm'in topyekün varlığı rızka boğmasını hisseder ve kendimizi çok azim bir nimet sofrası önünde buluruz. Buluruz da, sadece o an soframıza konan nimetleri değil; bütün varlığa bahşedilen lütufları tahayyül eder, ağzımız kuvve-i zâikasıyla o nimeti tattığı, gözlerimiz onlardan ayrı bir zevk aldığı, kulaklarımız bambaşka bir haz zemzemesi duyduğu ve letâifimiz apayrı bir lezzete açıldığı gibi herkese verilen bütün rızıkları nazara alarak bütün zerrellerimizle şükrederiz. İşte, sadece mevcut nimetlere “Elhamdulillah” deme başkadır; engin gönüllü insanların geniş bir kapı aralayıp bin dille şükretmeleri başkadır. Birisi kalıplar arasında sıkışmış, çok dar bir teşekkür; öbürü ise binlerce dille seslendirilen geniş bir şükürdür.

Evet, şükre esas teşkil edecek, ister doğrudan doğruya, isterse de şöyle böyle şahsımızı, insanî hislerimizi alâkadar eden, bizde bir ilgi uyaran başka varlıklara ait ne kadar nimet varsa onların hepsini birden nazar-ı itibara alarak Cenâb-ı Hakk'a teveccühte bulunup “Eşşükürü lillah” demek, o lisanlar sayısınca birbirini çağrıştıran ve nâmütenâhî keyfiyete bürünen bir şükür olur. Fakat böyle bir şükür dahi, Zât-ı Ulûhiyet'in büyüklüğüne uygun değildir. İşte Süleyman aleyhisselam bunun idrakıyla “Ya Rabbi!” diyor, “Beni nefsime öyle hâkim kıl ki, gerek bana gerek ebeveynime ihsan ettiğin nimetlere şükredeyim.” Cenab-ı Hak'dan kendisini te'yid etmesini, ona zahir olmasını istiyor. Ayrıca, sâlih amel hususunda da Allah Teâlâ'nın inayetine sığınıyor. Ve dahası, sâlih amel isterken de Rahman-u Rahîm'in rızası hangi amel ve hangi yönde ise ona muvaffak kılınmayı, onun rızasına ermeyi talep ediyor.

Soru: Efendim, Süleyman aleyhisselam “Sebe Melikesi”nin tahtını bir anda kendi yanında bulunca hemen onun da Allah'ın bir ihsanı olduğunu söylüyor zannediyorum.

Cevap: Evet, Neml Sûresi'nin kırkıncı âyetinde bu şükran hissi ifade ediliyor. Âyet-i kerime meâlen şöyledir: “Ama nezdinde kitaptan ilim olan bir zât da ‘Ben, sen gözünü açıp

kapamadan onu (tahtı) getirebilirim.’ der demez, Süleyman, kraliçenin tahtının yanibaşında durduğunu görünce ‘Bu, Rabb’imin lütuflarındandır. Şükür mü edeceğim, yoksa nankörlerden mi olacağım diye beni sınamak içindir bu nimet. Şükreden sadece kendi lehine olarak şükreder, nankörlük eden ise bilmelidir ki Rabb’im onun şükründen müstağnidir, onun şükürüne ihtiyacı yoktur, onun ihsan ve keremi boldur.’ dedi.” (Neml, 27/19).

Hz. Süleyman’ın oturduğu Filistin ile Sebe arasındaki mesafe iki bin kilometreden fazlaydı. Cenâb-ı Hak ona, bir mucize olarak, o mesafeden kraliçenin tahtını getirme imkânı vermişti. Bir kuvve-i kudsiye ile onun yetiştirdiği, ledünniyâta vakıf bir zât, eşyanın naklindeki sırrı çözmüş, bugünün ses ve görüntü naklinin çok ötesinde -tabir caizse- bir teknolojiyle, bir mucize olarak eşyayı aynen nakletmiş, göz açıp kapayıncaya kadar kilometrelerce ötedeki taht onun yanına gelivermişti. Hz. Süleyman tahtı yanında görür görmez “Hâzâ min fadli Rabb’i (Bu da Rabb’imin lütuflarından biridir.)” demişti. Bu söz, kendini bilme ve Rabb’ini tanımanın ifadesiydi; “Bu mucize iş benden değil, vesile olan o şahıstan da değil, bu da Allah’ın bir lütfudur, bu nimet de Rabb-i Kerim’imdenidir” demekti. Kutlu Nebi bu sözüyle Cenab-ı Hakk’a karşı minnetini ifade ediyordu. Yanındaki insanlar, bu seviyede bir ruh haletini paylaşmıyorlarsa onları da ikaz ediyor ve ins ü cinne de ders veriyordu.

Evet, hayatın merkezine rızık konmuş ve o da şükre bağlanmıştır. Açıktan açığa değişik nimetlere mazhariyetleri itibarıyla Hz. Davûd ve Hz. Süleyman’la (aleyhimesselam) alâkalı konularda şükür kelimesine çok rastlamak mümkündür. Onlar hem pek çok nimete mazhar olmuş hem de şükür üzerinde derince düşünmüş, her nimetin çehresinde Cenâb-ı Hakk’ı görmüş ve sürekli şükür atmosferinde yaşamışlardır.

<u>TAHDÎS-I NİMET VE NANKÖRLÜK.....</u>	<u>1</u>
<u>LEYL-I YELDÂDAN APAYDIN BİR GÜNDÜZE.....</u>	<u>1</u>
<u>TAHDÎS-I NİMETTE ÖLÇÜ.....</u>	<u>3</u>
<u>ŞİRK İHTİMALINE KARŞI YÜKSELT SESİNİ!.....</u>	<u>4</u>
<u>“BU UĞURSUZ GECENİN YOK MU SABÂHI?”.....</u>	<u>6</u>
<u>SIRLARINIZI KORUYUN!.....</u>	<u>7</u>

Tahdîs-i Nimet ve Nankörlük

Soru: Tahdîs-i nimet ne demektir? Cenâb-ı Allah’ın lütuflarını başkalarına anlatırken dikkat etmemiz gereken hususlar nelerdir?

Cevap: Nimet; iyilik, ihsan, lütuf ve rızık gibi manâlara gelir. Bütün güzelliklerin kaynağı olan İslâm en büyük bir nimet olduğu gibi sıhhat, âfiyet ve dünyevî imkanlar da birer nimettir. Tahdîs, rivayet etmek, anlatmak ve birinden görülen iyiliği herkese söylemek demektir. Tahdîs-i nimet ise, Allah'ın nimetlerine karşı şükür duygusuyla dolmak ve O'nun lütuflarını ilan etmektir. Bir başka ifadeyle, tahdîs-i nimet, Allah tarafından acimize, fakrımıza merhameten ve ihtiyaçlarımıza binâen, hem de karşılıksız olarak verilen nimetleri düşünmemiz neticesinde onları bahşeden Rabbimize karşı içimizde minnet hislerinin coşması ve bu hamd ü senâ duygusunun şükür nağmeleri olarak dudaklarımızdan dökülmesidir. Rızık, evlâd u ıyâl ve barınacak mekândan îmân, irfan ve rûhânî zevklere kadar pek çok nimet vardır ki, bunlar, Mün'îm-i Hakikî nazara verilerek ciddi bir minnet hissiyle ilan edilmelidir.

Leyl-i Yeldâdan Apaydın Bir Gündüze

Cenâb-ı Allah, güneşin yükselip en parlak halini aldığı kuşluk vaktine yemin ederek başladığı Duhâ sûresinin son ayetinde “Şimdi gel Rabbinin nimetini anlat da anlat!” buyurmuştur. Bir önceki Leyl sûresiyle Duhâ'nın peşpeşe gelmesi çok manidardır. Çünkü, Peygamber Efendimiz'in (aleyhi ekmelettühâyâ) leylini yaşadığı ve etrafı karanlığın sardığı bir zaman diliminde Cenâb-ı Hakk bütün zamanı kaplayan bir geceden (leyl) bahsetmiş ama Leyl'den hemen sonra da güneşin kuşluk vaktindeki parlak hali ile ortalığa verdiği aydınlığa yemin ederek Duhâ'yı müjdelemiştir. Bu iki sûre arasında Besmele olmasa sanki aynı sûre devam ediyor gibidir. Artık gece, gündüze dönmüş; leyl, duhâ olmuştur. Allah Teâlâ, “Ey Rasûlüm! Rabbin seni terk etmedi, sana darılmadı da” diyerek, kısa bir süreliğine de olsa vahyin kesintiye uğramasının bir terkedilme emaresi olmadığını ifade etmiştir. Bu ayet, dünkü leyl-i yeldâyı bir duhâyâ çevirmiş ve aynı zamanda bitip tükenme bilmeyen apaydın bir gündüzü müjdelemiştir. Değişik dönemlerde o gündüzün çehresine zift çalmak isteyenler çıksa da, onların fırçaları ellerinde kalmış ve bütün komplocular sonunda büyük inkisarlar yaşamışlardır.

“Elbette senin için her zaman, işin sonu, başından daha hayırlıdır” ilahî beyanıyla, Peygamber Efendimiz'in bulunduğu ve bulunacağı her halin başlangıcına nazaran sonunun ve dünyaya nazaran âhiretin daha hayırlı olacağı, yani O'nun daimi bir yükseliş kaydedeceği belirtilmiştir. Zaten, hem dünya da hem de ahirette akıbetin hayır olması önemlidir. Rasûl-ü Ekrem Efendimiz de bize, “Allah'ım, bütün işlerimizin neticesini hayırlı eyle; bizi dünyada perişan olmaktan ve ahirette azaba uğramaktan muhafaza buyur” duasını öğretmiştir. “Akıbet hayır ola!” şeklindeki Türk atasözü de sonucun hayırlı olmasının önemini vurgulamaktadır. Bugün hadiseler size tebessüm edebilir, imkanlar yüzünüze gülebilir. Fakat, sonuçta bir falso

söz konusu ise, başlangıcın iyi olması inkisarınızı artırmaktan başka bir işe yaramayacaktır. Bundan dolayı, Efendimiz'in her anının ve her işinin öncesine nazaran daha hayırlı olacağı ifade edilmiş; verilen müjdeler bir perde daha yükseltilerek “Elbette Rabbin sana ileride öyle ihsan edecek, öyle bir veriş verecek ki, sen de O’ndan ve verdiğiinden razı olacak ve sürekli rıza soluklayacaksın” mealindeki ayetle de Allah Rasûlü’nün dünyada dini yüceltme ve hakkı yayma vazifesinde muvaffak olacağı, âhirette ise Şefaât-ı Uzmâ’ya ve Makam-ı Mahmud’a ulaşacağı belirtilmiştir.

Duhâ sûresinin devamında, Cenâb-ı Allah, Rasûl-ü Ekrem’in ilahî rahmet ve inayetle çepeçevre kuşatıldığını misalleriyle anlatıp nimetlerinin büyüklüğünü nazara verme sadedinde, “Seni yetim bulup barındırmadı mı? Seni dinin hükümlerinden habersiz insanlar arasından kurtarıp cahiliye karanlığı senin üzerine hiç düşmeden dosdoğru yola koymadı mı? Seni muhtaç bulup ihtiyaçlarını gidermedi mi?” buyurmuş ve böylece sağanak sağanak yağdırdığı nimetlerini Peygamber Efendimiz’e tam duyurmak için meseleleri farklı fasıllar içinde sunmuştur. Eğer Allah Teâlâ, lütuflarını hissettirecek hatırlatmalarda bulunmasa ve sadece büyük nimetler verdiğini söylemekle iktifa etseydi, Allah Rasûlü yine inanırdı ama nimetleri duyması ve şükür duygusuyla dolması aynı enginlikte olmayabilirdi. Çünkü, sağlıklı bir insan sıhhatin nasıl bir nimet olduğunu bir hasta kadar bilemez. Gençlik guruba meyletmeden gençliğin ne büyük bir nimet olduğu hissedilemez. İnsan biraz yalnız ve sahipsiz kalmadan himaye edenlerin ve destek verenlerin kıymetini tam takdir edemez. Rızık konusunda hiç sıkıntı çekmeyen bir insanın “Elhamdulillah ya Rabbi, bize bu nimeti Sen verdin” demesiyle, çölde günlerce bir şey yemeden, bir yudum su içmeden dolaşmış bir insanın hiç beklemediği bir anda bulduğu yiyecek ve içecek karşısında “Elhamdulillah” demesi ve o nimeti duyması aynı değildir. Ancak nimetin yokluğunu tadan ya da şöyle böyle o yokluğu tasavvur edebilen insan onun kadrini kendine has derinlikleriyle bilebilir ve aynı zamanda Cenâb-ı Hakk’ın lütfunun enginliğini anlayabilir.

İşte, Allah (celle celâlühu), bir zamanlar yokluğunu biraz tattırdığı o büyük lütuflarını öyle fasıllar içinde sunmuştur ki, Rasûl-ü Ekrem Efendimiz’in onları vicdanında çok derince duymasını sağlamış; O’nu nimetten in’ama, in’amdan da Mün’îm’e yürütmüş, O’nun hamd ü senâ duygularını coşturmuş ve sonunda “Öyle ise, Rabbinin nimetlerini anlat da anlat!” buyurmuştur.

Tahdîs-i Nimette Ölçü

Ayet-i kerimede “Fehaddis” denilmektedir ki, bu, “anlat, söyle, dile getir ve yâd et” demektir. Demek ki, nimetin farkında olmak ve onu dile getirmek esastır. Zaten, şükürün

hakiki olanı, nimetin tam bilinmesiyle gerçekleşir; zira nimetin kaynağının bilinmesi ve onu verenin takdir edilmesi büyük ölçüde nimetin bilinmesine bağlıdır. Her şeyden önce nimetlerin birer lütuf olduğu derince duyulmalı; daha sonra da, yerinde ilan edilmeli yerinde de sineye gizlenmeli ve bir sırr-ı uluhiyet olarak saklanmalıdır.

Bediüzzaman Hazretleri, Cenâb-ı Hakk'ın verdiği nimetleri ilân etmenin ve tahdîs-i nimette bulunmanın bazen gurura ve kibre dönüşebileceğini söyler. Bazen de, tevazu kastıyla o nimetleri ketmetmenin küfrân-ı nimet olabileceğini hatırlatır. Nimetleri ilan etme ya da gizleme hususunda ifrat ve tefritten kurtularak istikamet üzere olmak için, meziyet ve kemâlâtın varlığını kabul etmek fakat asla onlara sahip çıkmamak, kendine mal etmemek ve hepsinin Mün'im-i Hakikî'nin lütufları olduğunu ikrar etmek gerektiğini vurgular. Meseleyi daha da açmak için bir misal verir: Bir insan sana çok güzel bir elbise giydirse ve o elbise sana çok yakışsa, insanlar da, "Maşaallah, çok güzelsin, çok güzelleştin" dese; eğer sen tevazukârâne, "Hâşâ, nerede güzellik nerede ben?" desen küfrân-ı nimette bulunmuş ve o güzel elbiseyi sana giydiren mahir san'atkâra karşı hürmetsizlik yapmış olursun. Eğer müftehîrâne "Evet, ben çok güzelim. Benim gibi güzel nerede var?" desen, o vakit de, mağrurâne bir fahre girmiş olursun. İşte, hem gurur, kibir ve kendini beğenmişlikten hem de küfrân-ı nimetten kurtulmak için, "Evet, ben güzelleştim. Fakat güzellik elbisenindir ve dolayısıyla o elbiseyi bana giydirenindir; benim değildir" demelisin.

Evet, tahdîs-i nimetin gürül gürül seslendirileceği yerler de vardır, kelâm-ı nefsiye havale edilip bir duygu seli halinde kalbe hapsedilmesi gereken yerler de. Haddizatında, kulluğumuzu yerine getirirken de bazı ibadetlerde hafî, bazılarında da cehrî olmamız icap eder. Meselâ, cemaatle namaz kılarken, imam akşam ve yatsı namazlarının ilk iki rek'atında; sabah, cuma, bayram ve terâvih namazlarının da her rek'atında Fatiha ve zammı sûreyi cehrî, yani yüksek sesle okur. Sâir namazlarda ise, hafî, yani alçak sesle, içinden okur. Görülünce ve duyulunca Allah Teâlâ'yı hatırlatan "şeâir" dediğimiz şeyleri seslendirirken de adeta haykırırız. Bayram günlerinde tekbirlerimiz ve hacda bütün ovayı-obayı inleyen "Lebbeyk, Allahümme lebbeyk" seslerimiz Rabbimizin azametini ve nimetlerini ilan keyfiyeti içinde gürül gürüldür. Şeytanları kaçırın ve bir manâda melekleri ve ruhânîleri de celb eden ezanımız da en gür bir sadâ ile okunur. Biz ezan sayesinde, her vakit bir kere daha Allah'ın büyüklüğünü ilan eder ve O'nu bize tanıtan Zât'a karşı minnet duygumuzu seslendiririz. İşte, ibadetlerimizde sesimizi yükselttiğimiz ya da nefeslerimizi tuttuğumuz yerler olduğu gibi, tahdîs-i nimet mevzuunda da cehrîliği tercih edeceğimiz ya da hislerimizi sükûta havale edip hafîliği seçeceğimiz yerler vardır.

Şirk İhtimaline Karşı Yükselt Sesini!

Meselâ, dünyanın dörtbir yanına birer irfan meşalesi taşıyan eğitim gönüllülerinin fedakarlıklarını yad etmek ve başarılarını alkışlamak bir kadirşinaslıktır. Bununla beraber, eşyanın, hadiselerin ve her şeyin verasında Cenâb-ı Hakk'ı görmek bir esas olduğu gibi o başarıları da Allah'ın inayetine bağlamak lazımdır. Evet, kâinattaki her şey O'nu anlatan bir dildir; her nimetin arkasında da O'nun rahmet ve inayetini müşahede etmek gerekir. Her nimette O'nu görmek, O'nu okumak ve O'nu temaşa etmek bir yönüyle vicdanî bir şükür olduğu gibi, ortaya konan hayırlı faaliyetlerin ve başarıların arkasında Cenâb-ı Hakk'ın inayetini görmek de kalbî bir şükürdür. Böyle bir şükür duygusunun sadece kalpde ve vicdanda duyulması kâfîdir; bu hususta kelâm-ı nefsîyle yetinmekte de bir beis yoktur. Fakat öyle bir an gelir ki, güzel neticeler, muvaffakiyetler ve başarılar muhavere mevzuu olur, onlardan bahsedilir ama her cümlenin sonunda “yaptık, ettik” sözleri de duyulur. İşte o zaman kalbî ve vicdanî şükür yetmez; tahdîs-i nimeti kelâm-ı nefsîye havale etmek kâfî gelmez; orası Allah'ın nimetlerini gürül gürül ilan etme makamıdır; “Bunları bize lütfeden Allah'tır; bu hayırlı neticelerin ardında inâyet-i ilâhiye vardır” diye haykırma anıdır. Orada “fehaddis”i kelâm-ı nefsî değil de kelâm-ı lafzî ile seslendirmek esastır.

Cenâb-ı Hakk'ın ikramları ve hususi lütufları, insanların şevkini kamçulamak için umuma mal edilerek anlatılabilir. Meselâ, “Allah'ın üzerimizde çok büyük lütufları var. İhsan-ı ilâhî olarak hizmet-i imaniye ve Kur'aniye omuzumuza yüklenmiş. Va'de vefada hulfetmezsek bu kudsî vazife bizim kurtuluş fermanımız olabilir” demek mahzurlu olmasa gerektir. Ayrıca, na'tların hemen her mısraında “Yâ Rasûlallah, yâ Rasûlallah” dendiği gibi, böyle bir hamd ü senâ hissi ifade edilirken de her cümlenin başında ya da sonunda “Allah'ın inâyetiyle oldu, bunların hepsi O'nun lütfu!..” denmeli ve iş asıl sahibine verilmelidir. Hadiseleri sahibinden tecrid ederek sadece birer vak'a olarak ifade etmek, onlardaki nuraniyeti alır götürür; o işlerin derinliğini sığlaştırır ve vicdanlarda da haşyet adına hiçbir şey hâsıl etmez. Oysa biz Allah'ın nimetlerini anlatırken hem Rabbimizi anlatmış olmalı hem de gönüllülerde Allah'a karşı güven ve tevekkül duygusunu, aşk u şevk hislerini uyarmalıyız. Hasıl olan güzelliklerin bizim güç ve kuvvetimizle olmadığını, bütün planların bizi görüp gözetten bir Zât'ın inâyet ve keremiyle gerçekleştiğini ve sırtımızı bitip tükenme bilmeyen bir Cennet hazinesine dayadığımız için de sermayemizin asla sona ermeyeceğini öyle bir üslupla anlatmalıyız ki, hem bağı yanık ehl-i iman kevser yudumlamış gibi olsun, hem ümitsiz insanlar rahmet kapısına yönelip yeisten kurtulsun ve hem de şahlanan azimler sayesinde inananların kuvve-i maneviyesi kuvvet bulsun.

Bu hususta küçük bir tavzihte daha bulunmak istiyorum: Aynı mülâhazaları paylaşan ve aynı mesleğin temsilcileri olan insanlar kendi aralarında konuşurken, şevke medar olması için bazı ikram ve ihsanları seslendirebilirler. Fakat böyle bir tahdîs-i nimette bulunurken de asla mübalağalara girmemeli; meseleyi aidiyet mülâhazasına ve cemaat enaniyetine bağlamamaya da çok özen göstermelidirler. Aralarında az da olsa meslek, meşreb ve mezak farklılığı bulunan kimseler, kendi meşreplerini öne çıkarmak suretiyle diğerlerini gıptaya, hasede sürüklememeli ve kıskançlık damarlarını tahrik etmemelidirler. İnsanların şevkini arttırmak çok kıymetli olduğu kadar mü'minlerin kalblerini kazanmak, birlikte atmasını sağlamak, beraberce daha geniş dairede bir vifak ve ittifak ufkuna müteveccih olmak da çok önemlidir. Kimsenin gıpta damarını tahrik etmemek, kimseyi küstürmemek, hiçbir kalbi kırmamak, herkesin gönlünü kazanmak, her mü'minin duasını almaya çalışmak ve herkesin bir çeşit yakınlık hissetmesini sağlamak da tahdîs-i nimette bulunurken dikkat edilmesi gereken hususlardandır.

“Bu uğursuz gecenin yok mu sabâhı?”

Bazen de etrafımızda küfrân-ı nimete düşen ve nankörlüklere giren insanlar olur. Bunlar, Allah'ın lütuf ve inâyetlerini hiç görmez; yapılanları küçümser ve tam bir felaket çıkırtkanı gibi davranırlar. Meselâ, çok sevdiğimiz ve takdir ettiğimiz M. Akif'in, felaket günlerinde yazdığı şiiri dillerinden hiç düşürmez ve şöyle derler:

Yâ Râb, bu uğursuz gecenin yok mu sabâhı?

Mahşerde mi bîçârelerin, yoksa felâhı!

Nûr istiyoruz... Sen bize yangın veriyorsun!

“Yandık!” diyoruz... Boğmaya kan gönderiyorsun!

Esmezse eğer bir ezeli nefha, yakında,

Yâ Rab, o cehennemle bu tûfân arasında,

Toprak kesilip, kum kesilip âlem-i İslâm;

Hep fişkıracak yerlerin altındaki esnâm!

...

İslâm'ı elinden tutacak kaldıracak yok...

Nâ-hak yere feryâd ediyor. Âcize hak yok!

Yetmez mi musâb olduğumuz bunca devâhî?

Ağzım kurusun... Yok musun ey adl-i İlâhî!

Bu sözler, bir milletin künde künde üstüne yıkıldığı bir dönemde o toplumla bütünleşmiş bir vicdanın sesi soluğudur. Bu çılgınlık, kırılmış bir kalbin feryadıdır. Dolayısıyla, onu o inkisarları içinde mazur görmek lazımdır. Fakat biz aynı sözleri söyleyemeyiz. Bunları biz söylersek nankörlük etmiş ve küfrân-ı nimete girmiş oluruz. Ben bu yanık mısraları çevirip “Allahım, nur istiyoruz, sağanak sağanak yağıdırıyorsun. ‘Yandık’ diyoruz, melekleri ruhânîleri, ins u cinni, tulumbacılar olarak yangınımızı söndürmeye gönderiyorsun” diyorum. Başka türlü söyleyemeyiz ki! Bunca lütuf ve ihsanlarını görüyorken,

Nûr istiyoruz... Sen bize yangın veriyorsun!

“Yandık!” diyoruz... Boğmaya kan gönderiyorsun!

dememiz sezâ mı bizim; mü’min olarak bize yakışır mı bu şikayet? M. Akif’e bir şey demiyorum; az önce de ifade ettiğim gibi, onu inkisarları içinde mazur görüyor ve bu sözleri bir dertlinin yanık nağmeleri olarak kabul ediyorum. Fakat Allah’ın, komployu, tuzağı ve hileyi çok iyi bilen, aynı zamanda tahribin avantajlarını da değerlendiren o kadar hasım ruhlu şerir karşısında İslâm’ı, Kur’an’ı, sizi, bizi muhafaza ettiğini gördükten sonra şükür hisleriyle dolmamamız ve hâlâ o yıkılış devrinin ağıtlarını seslendirmemiz Müslümanca bir tavır olmasa gerektir. Evet, ortada inkar edilemez bir nimet vardır ve o nimeti falana-filana mal etmek şirktir. O, bütün kalbleri fetheden Hazreti Müfettihi’l-ebvâb’a aittir. İşte, öyle bir nankörlüğün, küfrân-ı nimetin ya da şirke düşme tehlikesinin olduğu yerde, insanlara düşünce selametini göstermek için, minarenin şerefesinde Hakk’ı ilan eden müezzin gibi tahdîs-i nimeti en gür sadâyla seslendirmek gerekir.

Sırlarınızı koruyun!

Ayrıca, bir insan, kendi şahsına özel bir kısım iltifatlara mazhar olabilir. Meselâ, Cenâb-ı Hak birinin ufkunu açar, onu yarınlara ait plan ve projelerde isabetli kılar ve hep doğruya irşad buyurur. Bu bir mazhariyettir ve Allah’ın hususi bir lütfudur. O insan mazhar olduğu o ilâhî ihsanları tahdîs-i nimet olarak başkalarına söyleyebilir; ama eğer, onları diğer insanlarla paylaşırken kendi nefesine bir pay çıkarmayacağından ve caka yapmayacağından emin değilse, açığa vurmaya mecbur kalmadıkça onları sinesine gömmesi ve bir sır olarak saklaması daha uygun olur. Fakat o, kendisine bahşedilen ekstra lütuflar karşısında sessiz kalınca, bazı insanlar onun hakkında “Bu zat şuna da mazhar, buna da mazhar” gibi sözler söylüyor ve bir insan dimağının planlaması mümkün olmayan şeyleri ona mal ediyorlarsa, işte o zaman Allah’ın nimetlerini tek tek sayıp dökmesi ve onlara sahip çıkmanın –hâşâ– uluhiyet

iddiasında bulunmak gibi bir şey olduğunu söylemesi gerekir. Orada nefsinde pay çıkarmadan nimetleri anmalı ve nazarları Mün'im-i Hakikî'ye tevcih etmelidir ki, insanlar ondan dolayı şirke düşmesin.

Keşke, Allah'ın sizinle olan hususi muamelelerini ve özel lütuflarını gizleseniz; mecbur kalmadıkça onları ifşâ etmeseniz ve o ilâhî teveccühleri kendi derinlikleriyle bıraksanız. Çünkü onları orada burada anlatmak, rüyaları rastgele tevil ederek onları daraltmak gibidir. Nasıl ki, Cenâb-ı Hak bir kısım rüyalar yoluyla bazı insanlara ihsanda bulunur ve çok engin şeyler adına ipuçları verir, sinyaller gönderir. Şayet o insan, o rüyayı ve sinyalleri kendi sınırlı havsalasıyla yorumlamaya kalkışırsa, çok engin manâları daraltmış olur ve onun rüyası kendi dar tevilleri çerçevesinde hükme bağlanır. Hazreti Yusuf'un, hapisane arkadaşlarına hitaben "İşte yorumunu istediğiniz iş, böylece halledilip sonuçlandırılmıştır" (Yusuf, 12/41) sözünde de bu hususa işaret vardır. Fakat, o rüyayı Alîm u Hakîm'in engin ilmine havale etse, hüküm de o enginlik içinde cereyan eder. Aynen öyle de, Cenâb-ı Hak'ın size bir kısım hususi teveccüh ve iltifatları varsa, sizin hissettiklerinizin, bir bütünün sadece kendi ihsaslarınıza dokunan kadarı olduğunu bilmelisiniz; alıcılarınıza çarpan teveccühlerin o küllün akıl, mantık ve hislerle algılanabilecek dalga boyundaki bir cüz'ü olduğunu düşünmelisiniz. Dolayısıyla, o iltifat ve teveccühleri herkese açmamalı, onlar hakkında bir hüküm vermemeli, onları Allah'ın takdirine havale etmeli ve tahdîs-i nimeti kelâm-ı nefsî ile seslendirmelisiniz.

Hasılı, başınıza gelen musibetlerden mücelletler dolusu ders ve ibretler çıkarmalı; bir damla nimet karşısında da yüz defa şükürle gürleyerek hep minnet hisleriyle oturup kalkmalısınız. Küfrân-ı nimetten kaçmalı; meziyet, kemâlât ve hususi iltifatların varlığını kabul etmekle beraber onlara sahip çıkmamalı, kendinize mal etmemeli ve hepsinin Allah'ın lütufları olduğunu gönlünüzde duymalısınız. Yerine ve şartlara göre, bazen onları gürül gürül ilan etmeli, bazen de hamd ü senâ hislerinizi kelâm-ı nefsîye emanet etmekle yetinmelisiniz.

Bir Tevhid Delili Olarak Şükür: Şükürün Akli Delilleri
[Burhan KUTLUBOĞA](#)

Bediüzzaman Said Nursî, Rabbin hoşnutluğunu kazanma ve kulluğun hakkını verebilmek için "acz-i mutlak, fakr-ı mutlak, şevk-i mutlak ve şükür-ü mutlak" esaslarını benimsediğini, bu esaslar içinde en önemlisinin de şükür olduğunu söyler (28. Mektub; 4. Mektub). Şükür, Bediüzzaman'ın tefekkür sisteminde son derece önemli kavramlardan birisidir. O, şükür kavramını sık sık zikretmekte, şükür konusuna değişik vesilelerle bir çok yerde temas etmektedir. Bediüzzaman, şükürün Cenab-ı Hak'ın Rahmân ismiyle alâkalı

olduğunu belirtir. Bu yaklaşım şükre, Allah Teâlâ'nın bilinmesi ve tanınmasını temin eden bir tevhid delili hüviyeti kazandırmıştır. Bu makalede onun "Şükür Risalesi" (28. Mektub, Beşinci Mesele) adlı küçük risalesi ekseninde, şükürle ilgili görüşleri tahlil edilmeye çalışılacaktır.

Şükürün

Tarifi

Görülen herhangi bir iyiliğe karşı gösterilen memnuniyet ve minnettarlık anlamındaki şükür hakkında çok söz söylenmiş, bu kavramın bir çok tanımı yapılmıştır. Şükür, "insana bahşedilen duygu, düşünce, âzâ ve cevârihi (uzuv ve latifeleri) yaratılış gayeleri istikametinde kullanmak" şeklinde tanımlamak mümkündür ki, o, "kalple, lisanla, ifâ edilebileceği gibi bütün uzuvlarla da yerine getirilebilir" (M. Fethullah Gülen, Kalbin Zümrüt Tepeleri I, İzmir 2001, s. 135). Müfessir Hamdi Yazır, şükür hakkında "Şükür, geçmiş olan bir nimete kavlen, fiilen veya kalben Mün'imini tazim ile mukabele etmektir. Sadece fiilen veya kalben yapılan şükür ne medihdir ne hamd. Lâkin lisan ile kavlen yapıldığı vakit hem hamd hem medih olur ve bu hamd şükürün başıdır. Hamd ve şükür, ikisi de bir hakk u hakikat aşk u inşirahı ve binaenaleyh ahlâkı olmakla beraber, hamdde mânâ-yı şevk, şükürde mânâ-yı sadakat daha barizdir. Bu suretle şükür bir mâzi-i mütehakkıkın hatıra-i tebcili olduğundan daha zor, yapanları daha azdır" (Hak Dini Kur'ân Dili, İstanbul 1979, I, 57) diyerek, hem şükür kavramını tanımlamış, hem de yakın anlamlı şükür ve hamd kelimeleri arasındaki farka işaret etmiştir.

Fethullah Gülen ise, hamd ile şükür, ikisi arasındaki farka da işaret ederek, şöyle tarif eder:

Hamd: Hamd edilecek zâtın ihtiyarıyla verdiği nimetlerine mukâbelede bulunma ve ona teşekkür etmenin yanı sıra O, hamdedilmeye lâyık ve bütün ihsânın menbâi olması sebebiyle de O'na karşı arz-ı şükür etme mânâsını ihtiva eder. Hamd'de O'nun sahip olduğu ihsan ve nimetlerin bize ulaşip ulaşmaması önemli değildir. Önemli olan, o şahsın böyle bir hamde liyâkatıdır. Dolayısıyla bizim Cenâb-ı Hakk'ın büyüklük ve lütuflarına karşı şükür ve medih hissimizi arzetmemiz bir hamddir.

Şükür: Şükür, kendisine teşekkür edeceğimiz zât tarafından, bize ihsan edilen nimetlere mukâbil yapılan bir teşekkürdür. Bu teşekkür nimete karşı olur. Bu da ya lisan, ya davranış, ya da kalble yapılır. Görülüyor ki teşekkür umumdur. Hem dille, hem kalble, hem de

hareketlerle yapılabilir. Onun içindir ki namaz, Allah'a karşı bir teşekkürdür. "Eş-şükürü lillah" demek, Allah'a karşı bir teşekkürdür. Ve kalbin Allah'ın nimetleri karşısında eziklik hissetmesi veyahut o nimetlerden dolayı Mevlâ'nın kendisine merhamet ettiğini düşünüp vecd ve istiğrak içinde bulunması, Allah'ın nimetlerine mukâbil bir teşekkürdür. (Fatiha Üzerine Mülâhazalar, 109-110)

Şükür konusu üzerinde tafsilatlı bir şekilde ilk duran mütefekkirlerden birisi İmâm Gazzalî'dir. Gazzâlî, şükürü sabırla birlikte ele almış, şükür konusunu detaylı bir şekilde inceleyerek tevhid ile şükür arasındaki ilişkiye dikkat çekmiştir. Şükürün "Verilen nimeti minnet duygusu içinde itiraf etmek" ve "İhsanını anarak ihsanda bulunanı övmek" şeklinde tanımları yapıldığını, anılan tanımların yeterli olmadığını söyleyen İmâm Gazzalî, "şükür hakkında yapılan tanımların hiç birinin tam anlamıyla şükürü ihata edemediğini" belirtmiştir. Ona göre bu kavramın hakikatini kavrayabilmek için şükürün, ilim/bilme, hâl/hissetme ve amel/yapma olmak üzere üç ciheti bulunduğu hatırdan çıkarılmamalıdır. Yapılan tanımlar, şükürün bilme, hissetme ya da amel ciheti esas alınarak yapıldığı için eksik kalmışlardır. Bu sebeple şükür, kısaca "nimeti, nimeti verenden bilme, nimetin verilmesinden dolayı mutluluk hissetme ve nimeti veren kişinin maksadına ve sevgisine uygun bir şekilde davranma" şeklinde anılan üç yön dikkate alınarak tanımlanabilir. Bu durumda esas olan bilmektir; bilmek, minnet duyma hissini/hâlini ortaya çıkarır, bu duygu da ona göre davranmayı netice verir. Gazzalî, daha sonra şükür kavramını bu üç açıdan tahlil ederek, sistemli bir şekilde açıklar (Gazzalî, İhyâu ulûmi'd-dîn, Beyrut ty., 4: 81, 84).

Gazzalî, kendinden önceki mutasavvıfların şükür hakkında yaptıkları tanımları yukarıda izah edildiği şekilde değerlendirmiş ve bu tanımları şükürün yalnızca bir ya da iki yönünü dikkate aldığı için yetersiz bulmuştur. Ona göre şükür, bilme, hissetme ve yaşamadan müteşekkildir. Şükürün bilgi yönü, bütün nimetlerin Allah Teâlâ tarafından ihsan edildiğini, aradaki vasıtaların da yine O'nun tarafından teshir edildiğini bilmek demektir. Nimetlerin ve aradaki sebeplerin Cenab-ı Hak tarafından yaratıldığını bilmek ise, Allah Teâlâ'yı takdis etmek ve O'nun birliğine iman etmektir. Bu bilginin içimizde tam yerleşmesiyle davranışlarımızda şirke düşmekten kurtulmuş oluruz (Gazzalî, 4: 82). Böylece şükür, amellerimizde şirkten kurtuluşun yolu olmakta; onun Kur'ân-ı Kerim'de şirkin karşıtı olarak kullanılmasının sebebi anlaşılmaktadır.

Çağımızın büyük mütefekkiri Bediüzzaman ise şükürü, "nimetleri doğrudan doğruya Cenab-ı Hak'tan bilmek, o nimetlerin kıymetini takdir etmek ve o nimetlere kendi ihtiyacını hissetmektir" (29. Mektub; 1. Söz) şeklinde tanımlamıştır. Bu sözüyle o, şükürün, bilme, dile getirme ve hissetme şeklinde Gazzâlî'nin de temas ettiği üç farklı yönü üzerinde durmuştur. Ancak nimetlere ihtiyaç hissetmeyi, son merhalede zikrederek, bu duyguya sahip olmanın önemine ve zorluğuna işaret etmiştir.

Bediüzzaman, nimetin nimet olduğunun farkına varmak ve kıymetini takdir etmeyi "manevî şükür" mefhumu içinde değerlendirir (29. Mektub). Bu sebeple, nimetin kıymetini bilme esasına dayalı iktisatlı yaşamayı ve nimetin kıymetini anlamayı temin eden orucu "manevi şükür" olarak nitelendirir. Nimetin kıymeti, nimetin yokluğunda daha iyi anlaşılır. Oruç, nimetlerin kadrini anlamamızı sağlaması cihetiyle manevî şükre ulaştıran önemli bir vesiledir. Bu hususta Üstad, Ramazan-ı şerife dair bir risalesinde "Tat alma duyusu, iftar vaktinde kuru ekmeğin çok kıymetdar bir nimet-i ilahîye olduğuna şehadet eder" der (29. Mektub, ikinci kısım). Yine aynı yerde Bediüzzaman, "Oruç vasıtasıyla insanın mevhum rubûbiyeti kırılır, ubûdiyeti takınır. Hakiki vazifesi olan şükre girer... Ne derece merhamete ve şefkate muhtaç olduğunu anlar. Nefsin firavunluğunu bırakıp, kemal-i acz ve fakr ile dergâh-ı ilâhiyeye ilticâa bir arzu hisseder ve bir şükür-ü manevî eliyle rahmet kapısını çalmağa hazırlanır" diyerek, manevî şükür olarak orucun acz, fakr, şevk ve şükür esaslarının dördünü birden ihtiva ettiğini ifade eder. "Ramazan-ı şerifteki oruç, hakiki, halis, azametli ve umumi bir şükürün anahtarıdır" (29. Mektub) sözüyle, oruçla elde edilen manevî şükürün, değerine dikkat çeker.

İktisatlı bir hayat sürme, "nimetlerdeki rahmet-i İlâhiyeye karşı bir hürmet, nimetin içindeki lezzetin hissedilmesine ve zâhiren lezzetsiz görünen nimetlerdeki lezzetin tadılmasına kuvvetli bir sebep olduğu için" (19. Lem'a) iktisat manevî bir şükürdür. Bediüzzaman, israf ve iktisatsızlığın şükürün zıttı olduğunu, "Hâlîk-ı Rahîm, nev-i beşere verdiği nimetlerin mukabilinde şükür istiyor. İsrâf ise şükre zıttır, nimete karşı zararlı bir küçümsemedir. İktisat ise, nimete karşı ticaretli bir ihtiramdır" (19. Lem'a) sözleriyle ifade eder. İsrâftan sakınma ve oruç iradeyle tercih edilen hâllere karşı manevî şükürler oldukları gibi, musibetlere ve fakirliğe karşı gösterilen sabır da manevî şükür ve ubûdiyet yerine geçer: "Musibet zamanında yapılan şükür, musibetin her saatini bir gün ibadet hükmüne geçirir. Zira bu tür ubûdiyete riya giremez." (2. Lem'a) Musibet ve hastalık zamanlarında Cenab-ı Hakk'a karşı şükür hisleriyle

dolu olmak, nimetin ve sağlığın değerini anlamamızı temin eden en samimi kulluk hâlidir. Bediüzzaman, bazı mutasavvıfların "terk-i dünya" anlayışına karşı "şükür-ü mutlak" kavramını öne çıkarır (4. Mektub). Dünya nimetlerinin terkini değil, İlâhî nimetlerin kıymetinin bilinip hakkıyla tanınması ve Rahmet-i İlâhiye'nin lütufları üzerinde tefekkür edilmesi gerektiğini söyler. Ona göre, şükür hakikatini gerçekleştirmeye vesile olması cihetiyle tat alma duyusunun, kalbe, ruha ve akla bakan bir yönü bulunur. Ruhu cesedine, kalbi nefesine, akli midesine hâkim olan kişiler, lezzeti sırf şükür maksadıyla istemek kaydıyla leziz taamları tercih edebilir. Şükretmek maksadıyla lezzetli yiyecekleri tercih etmek de manevi bir şükürdür. Ancak insan, "İsraf etmemek şartıyla ve sırf vazife-i şükranıyeyi yerine getirmek ve İlâhî nimetlerin çeşitlerini hissedip tanımak kaydı ile ve meşrû olmak ve zillet ve dilencilige vesile olmamak şartıyla, lezzetini takip edebilir." (19. Lem'a). Bediüzzaman'ın düşüncesinde şükür ile şefkat arasında yakın bir alâka bulunduğu görülmektedir. O, kendi yolunun esaslarını açıkladığı 26. Söz'ün zeylinde "acz, fakr, şefkat ve tefekkür"ü zikreder. Mektubât'ta ise, "şükür" ve "şevk"i de zikreder (4. Mektub). Ona göre, şükür Rahmân sıfat/ismiyle, şefkat ise Rahim ile alâkalıdır. Şükürün hem tefekkür, hem de his yönü bulunmaktadır. Şükürün hissî yönü şefkate dayandığı için, "halis şükürün, şefkatle yoğrulduğunu" söyler (32. Söz). Şükür, Cenab-ı Hakk'a karşı kulun muhabbet ve ubudiyetini, şefkat ise kulun daha ziyade diğer varlıklara karşı takındığı merhamet hissini ifade eder. Bu sebeple o, "insanlara şefkat etmenin hakiki şükürün bir esası olduğunu" (29. Mektub) belirtir.

Şükür konusunu müstakil olarak ele aldığı "Şükür Risalesi" (28. Mektub, Beşinci Mesele) incelendiği zaman, Bediüzzaman'ın daha ziyade ahlâkî ve tasavvufî bir kavram olarak ele alınmış şükür kavramını, metafizik açıdan da nasıl temellendirdiği görülecektir. Bediüzzaman, önce şükürün hakikatini (gerçekte ne olduğunu) açıklar, ona göre şükür, "Âlemin yaratılışının (hilkat) en önemli neticesidir". Şükür Risalesi, bu kazıyyeyi ispat eder. "Hilkat"ın en önemli neticesinin şükür olduğunu belirttikten sonra, bu hükmünü ispat için kâinattan başlayarak delillerini sıralar. Öncelikle şükürün yaratılış ve varlık âlemi içindeki yerini tespit eder ve tespitlerini tabiatın verdiği örnekler ve gözlemleriyle pekiştirir. Bu kısımda şükürün varlık hiyerarşisindeki konumunu ortaya koymak maksadıyla yaptığı istidlâl, aynı zamanda tevhidi ispatlayan bir akıl yürütmedir. Hattâ onun bu istidlâl ile öncelikle tevhidi ispatlamayı hedeflediği, şükür kavramını bunun için bir vesile olarak kullandığı bile söylenebilir. Daha sonra da, şükürün İlâhî isimlerle irtibatını açıklar. Son kısımda ise, insanın şükür ile Cenab-ı Hakk'ın birliğini nasıl hissedeceği, şükürsüzlüğün inanmayan insanların psikolojisinde yaptığı manevi tahribatı, şükürün tevhid ile bağlantısını kurarak, örneklerle izah

eder.

Şükürde

Tevhid

Delilleri

1.

Kâinat

Delili

Şükür risalesinin başında Allah Teâlâ'nın bir çok âyetinde kullarından şükretmelerini istediği, şükre davet ettiği; ayrıca "Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkar edersiniz" (Rahmân, 55/13) gibi âyetlerle de şükürsüzlüğün hakkı tekzip ve inkar anlamı taşıdığı ifade edilerek, önce konunun nakli delilleri sıralanır. Daha sonra Kur'ân, yaratılışın neticesinin şükür olduğunu beyan ettiği gibi, büyük bir Kur'ân hükmündeki kâinat tetkik edildiğinde de yaratılışın en mühim neticesinin şükür olduğu görülecektir, denilerek dikkatler kâinata çevrilir. Bediüzzaman'a göre kâinat, şükür netice verecek şekilde biçimlendirilmiştir. Yaratılış ağacının meyvesi ve kâinat fabrikasının çıkardığı ürünlerin en âlâsı şükür olduğundan, kâinattaki her şey bir derece şükre bakmaktadır. Bediüzzaman, bu hükmü yine kâinattan hareketle şöyle delillendirir: Âlemin yaratılışı incelendiği zaman görülecektir ki varlık âlemi, ortasında hayat olan bir daire gibi yaratılmıştır. Bütün varlıkların hayata hizmet eder ya da hayat için gerekli şeyleri yetiştirecek şekilde hayat eksenli tanzim edilmesi, Yaratıcı'nın kâinatı yaratma gayesinin hayat olduğunu gösteriyor. Sonra hayat dairesinin ortasında insanın bir nokta şeklinde merkezî bir hüviyette yaratıldığı görülmektedir. Hayat sahibi varlıkların insanın etrafında toplanması ve ona hizmet etmesi gösteriyor ki, canlılardan istenen bütün gayeler insanda temerküz etmiştir. Bu durum açıkça canlı varlıklar içinde insanın seçildiğini ve bu seçimin Allah Teâlâ'nın irade ve ihtiyarı ile olduğunu gösteriyor. Sonra, insanlık âleminin ve bütün hayvanların bir daire şeklinde rızkın etrafında kümelenildiği görülmektedir. Rızkın bir çok çeşidi vardır. Rızkın bir çeşidi olan yeme-içme için dile konulan son derece hassas tat alma duyusuyla tadılanlar bile rızkın önemini göstermeye yeterlidir. Binaenaleyh rızık, kâinat içindeki en ilginç, en güzel ve en kapsamlı hakikattir.

Bediüzzaman, rızık olan nimetlerdeki güzel koku ve şekillerin insanı şükre davet ettiğini, insanlarda yeme zevki ve şevki meydana getirerek, manevi şükür olan takdir ve hürmeti ortaya çıkardığını, böylece şuurlu varlıkları nimetlere değer vermeye sevk ederek, onları söz ve davranışlarıyla da şükretmeye teşvik ettiklerini söyler. Ona göre "Rızık, hayat kadar kudret nazarında ehemmiyetlidir. Kudret çıkarıyor; kader giydiriyor; inayet besliyor. Hayat muhassal-ı mazbuttur, görünür. Rızık, gayr-ı muhassal, tedricî münteşirdir, düşündürür"

(Mektubat, "Hakikat Çekirdekleri", madde 85). Bu sebeple, rızık hakikatinin önemi hayat gibi hemen kavranamamakta, ancak iman ve tefekkürle anlaşılabilir.

Bediüzzaman, varlık-hayat-rızık hakkındaki açıklamalarının ardından rızık ile şükür arasındaki ilgiyi şöyle açıklar: "Şimdi görüyoruz ki, her şey nasıl ki rızıkın etrafında toplanmış, ona bakıyor. Öyle de rızık dahi, bütün envâıyla, manen ve maddeten, hâlen ve kalen şükürle kaimdir, şükürle oluyor, şükürü yetiştiriyor, şükürü gösteriyor. Çünkü rızıkta iştah ve iştihak, bir nevi şükür-ü fitrîdir. Ve telezzüz ve zevk dahi gayr-ı şuurî bir şükürdür ki, bütün hayvanatta bu şükür vardır. Yalnız insan, dalâlet ve küfürle o fitrî şükürün mâhiyetini değiştiriyor, şükürden şirke giriyor. Rızık, şükürle son derece kıymetli bir hazine olduğu hâlde şükürsüzlükle gayet kıymetsiz hayvanî zevklerin tatmin edildiği bir nesne hâlini alır. Bu durumda insandaki şükür duygusunun mahiyeti de değişerek, tamamen hayvanî bir iştihâ ve cismanî menfaatleri temin eder bir hüviyet kazanmaktadır.

Bediüzzaman, şükürün kâinattaki mevcudiyetini ve hakikatini yukarıda anlatıldığı şekilde delillendirdikten sonra, bu defa da onun Allah Teâlâ ile irtibatını kurar ve "şu lezzetli rızık ve nimet, kısa ve muvakkat bir lezzet-i zahiriyesiyle beraber, daimi, hakiki, hadsiz bir lezzeti ve zevki taşıyan iltifat-ı Rahmâniyi şükürle kazandırır" der. O, şükürün en âli ve tatlı zevk olan Rahmân'ın iltifatını kazanmaya vesile olduğunu da belirtir. Daha sonra, yaptığı açıklamalara, kâinattan, hayvanlar âleminden örnekler zikrederek, tespitlerini müşahhaslaştırır.

Bediüzzaman, Risale'nin bu kısmında öncelikle şükürün önemini vurgulamayı hedeflemiş gibi görünse de, onun bir diğer, hattâ denebilir ki en önemli maksadı, şükürü Allah' Teâlâ'nın birliğine reddedilemez bir delil olarak da kullanmaktır. Nitekim Bediüzzaman, Şükür Risalesi'nde anlattığı hayat-şükür ilişkisinin varlık âlemi içindeki konumuyla ilgili istidlâli, bir çok yerde tevhidin ispat delillerinden birisi olarak yeniden ele alır. Hayatın önemi üzerinde durduğu bir yerde, "Hayat, bütün kâinattan süzölmüş en safi bir hülâsası olduğu gibi, kâinattaki en mühim bir İlâhî maksat ve âlemin yaratılışının en mühim bir neticesi olan şükür ve ibadet ve hamd ve muhabbeti netice veren bir büyük sırdır" (30. Lem'a, Beşinci Nükte) diyerek, hayat-şükür ilişkisine temas eder. Yine aynı yerde hayatın var edilmesinin ve insanın yaratılış gayesinin şükür olduğunu şöyle anlatır:

Kâinatın neticesi hayat olduğu gibi, hayatın neticesi olan şükür ve ibadet dahi kâinatın yaratılış sebebi, ille-i gaiyesi ve maksud neticesidir. Evet, bu kâinatın Sâni-i Hayy u

Kayyum'u bu kadar hadsiz nimet çeşitleriyle Kendini zihayatlara bildirip sevdirdiğine mukabil, elbette zihayatlardan o nimetlere karşı teşekkür; ve sevdirmesine mukabil, sevmelerini ve kıymettar sanatlarına medh ü sena etmelerini ve Rabbanî emirlerine karşı itaat ve ubudiyetle mukabele etmelerini ister. İşte bu Rububiyet sırrına göre teşekkür ve ubudiyet bütün envâ-i hayatın ve dolayısıyla bütün kâinatın en ehemmiyetli gayesi olduğundandır ki, Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân, pek çok hararetle ve şiddetle ve halâvetle şükür ve ibadete sevk ediyor. "İbadet Cenab-ı Hakk'a mahsus, şükür O'na layık ve hamd O'na hastır' diye çok tekrar ile beyan ediyor." (30. Lem'a)

2. Esmâ Delili

Bediüzzaman, İlâhî isim ve sıfatları kâinatı keşfeden, eşyanın hakikatının ve gerçek mahiyetinin kavranılmasını temin eden ışık kaynakları şeklinde tasavvur eder. Bu sebeple, bir çok meseleyi İlâhî isimlerden hareketle açıklar, delillendirir. Bunun yanında, farklı açılardan izah ettiği konulara bir de Esmâ açısından bakarak, her şeyi Allah Teâlâ'nın marifetine ve tevhide bağlar. Bu noktada o, şükürün kâinatın en önemli gayesi olduğunu izah ve ispat için şükür ile İlâhî isimler arasındaki alâka üzerinde de durur. Şükür Risalesi'nin ikinci kısmında Cenab-ı Hakk'ın Lâfzatullah'tan sonra en âzam ismi olan Rahmân isminin Rezzâk anlamına da geldiğini, hattâ en açık anlamının Rezzâk olduğunu söyleyerek, rızık-Rızık Veren ilişkisi üzerinde durur. Şükür, rızık veren Rahmân ismini gösterdiği için, şükür içinde "sâfi bir iman, halis bir tevhid bulunduğunu" söyler. Zira, bir elmayı yiyen ve "Elhamdülillah" diyerek şükürünü izhar eden insan, bu sözüyle o elmanın doğrudan doğruya Rahmân'ın hediyesi ve O'nun rahmet hazinelerinin bir nümunesi olduğuna inanmış olmakta; cüz'î ve küllî her şeyi O'na teslim etmekte, her şeyi O'nun rahmetinin cilvesi bilmektedir (28. Mektub).

Rahmân ve Rahîm isimlerinin rızıkla yakın alâkası sebebiyle bu isimlerle şükür arasında yakın ilgiyi başka bir yerde, "Rahmân ve Rahîm isimleri bütün kâinatı ihata eden, her ruhun bütün sonsuz ihtiyaçlarını tatmin edecek ve sınırsız düşmanlarından emin edecek kuvvetli bir nûr-u âzamdır. Bu isimlere yetişmek için "fâkr ile şükr, acz ile şefkat, yani ubudiyet ve iftikarı" vesile yaptım" (8. Mektub) sözleriyle anlatır.

Bediüzzaman, bir çok kez "kâinattaki in'âm ve nimetler, hamd ve şükürün sebebidir" (15. Şuâ) diyerek, nimet verenin teşekkür istediğini vurgular. Allah Teâlâ'nın isimlerinin kâinattaki tecellilerini dikkatlere sunarak, O'nun tanınmasının (marifet) ve Mutlak Birlik içindeki varlığının (tevhîd) bilinmesinin, isim ve sıfatlarının bilinmesine bağlı olduğunu vurgular. İlâhî

isimlerin tanınması ise, kâinatın anlamlandırılması ve varlık âlemindeki hakikatlerin keşfedilmesinin yolunu açar. Kâinattaki nimetlerin varlığını kabul etmek, bir mün'imi/nimet vereni gösterir, o hâlde bu nimet veren Zat ne istiyor? sorusunun cevabını arar: "Bir padişahın matbahından bir tablacının getirdiği taamlar bir fiyat ister. Tablacıya bahşış verildiği hâlde, çok kıymetdar olan o nimetleri kıymetsiz zannedip onu in'âm edeni tanımamak nihayetsiz derecede bir belâhet olduğu gibi, Cenâb-ı Hak, hadsiz envâ-ı nimetini nev-i beşere zemin yüzünde neşretmiş. Ona mukabil, o nimetlerin fiatı olarak, şükür istiyor. O nimetlerin zahirî esbâbı ve ashâbı, tablacı hükmündedirler. O tablacılara bir fiat veriyoruz, onlara minnetdar oluyoruz; hattâ müstehak olmadıkları pek çok fazla hürmet ve teşekkür ediyoruz. Hâlbuki Mün'im-i Hakikî, o esbaptan hadsiz derecede o nimet vasıtasıyla şükre lâyıktır." (29. Mektub; 1. Söz)

Sanat Sahibi'ne sanatından pencere açma, daha doğrusu her zaman apaçık olan bu pencereyi gösterme esasına dayalı istidlâli sıklıkla kullanan Bediüzzaman, bu tür istidlâllerinde rızıkla ilgili örnekleri çokça zikreder. Zira bu örnekler her an tekrarlanmakta ve herkes tarafından derin bir tefekkür gerektirmeden anlaşılabilir: Gözümüzle görüyoruz ve aklımızla bedahatle biliyoruz ki, bu kâinat şehrinde ve zemin mahallesinde ve insan ve hayvanât kışlasında öyle bir Rezzâk-ı Rahîm ve Muhsin-i Kerîm tasarruf ve nezaret ve terbiye eder ki; Kendi nimetlerine mukabil hamd ve şükrettirmek için, zemini bir tüccar sefinesi ve erzak getiren bir şimendifer ve yüzündeki bahar mevsimini bir vagon tarzında yüz bin çeşit yemeklerle ve memeler denilen konserve paketleriyle doldurup kış âhîrinde erzakları biten muhtaç zîhayatlara yetiştiren bir Rezzâk-ı Rahîm'in işleri olduğunu, zerre miktar aklı bulunan tasdik eder. Tasdik etmeyip inkâra sapan, elbette zemin yüzünde hamd ve şükür vesilesi olan bütün muntazam nimetleri, muayyen rızıkları inkâr etmeğe mecbur olur" (15. Şuâ).

3. Enfüs Delili

Bediüzzaman, Şükür Risalesi'nin son kısmında insanı tahlil ederek, şükürün insan ruhundaki tezahürlerini ele alır. Kader bahsinde tasvir ettiği irade anlayışına uygun olarak, insan iradesinin küfür ve dalâlet sebebiyle şükürsüzlüğe düşmek suretiyle yol açtığı kötülükleri anlatır. Zira ona göre insan nefsi, bütün olumsuzlukların kaynağıdır. İnsan, yediği bir nimetin Allah Teâlâ'nın lütfü olduğunu düşünse ve şükretse, yediği nimet o şükür vasıtasıyla bir nur, uhrevî bir Cennet meyvesi olur. Nimetin Cenab-ı Hakk'ın rahmetinin iltifatı olduğu düşüncesi

insana sürekli ruhanî bir zevk verir. Şükretmemesi durumunda ise, yenilen bütün mükemmel nimetler vücuttan atılan bir kazurat derekesine düşer. Geride yemek esnasındaki geçici tatlar dışında hiçbir şey kalmaz. "Rızkın aşka lâayık bir sureti var. O da, şükürle o suret görünür" sözüyle kastetmek istediğı bu olsa gerektir.

Bediüzzaman, meseleleri kâinat kitabından örnekler vererek izah ettiğı gibi, insandan hareketle de delillendirir. İnsanın kendisine bakarak, kendisi üzerinde düşünmesi gerektiğini vurgular: "Sen kendi nefsine, midene, duygularına bak! Ne kadar şeylere, nimetlere muhtaçtırlar ve ne derece hamd ve şükür fiyatıyla rızıkları, lezzetleri isterler, gör; her zîhayatı kendine kıyas eyle" (15. Şuâ). Yine başka bir yerde, insanın sahip olduğı manevi latifelerin özelliklerinin şükür duygusuna ihtiyacını şöyle anlatır o: "Cenab-ı Hak, hadsiz kudret ve nihayetsiz rahmetini göstermek için insanda hadsiz bir acz, nihayetsiz bir fakr derceylemiştir. Hem hadsiz nukuş-u esmâsını göstermek için insanı öyle bir surette yaratmış ki, hadsiz cihetlerle elemler aldığı gibi, hadsiz cihetlerle de lezzetler alabilir bir makine hükmünde yaratmış. "Bir makine gibi yaratılmış insanda elemleri ayrı, lezzetleri ayrı, vazifesi ve mükâfatı ayrı yüzlerce farklı âlet bulunmaktadır. Sağlık, afiyet ve lezzet alma gibi hususlar insanı şükre sevk eder. Böylece insanda bulunan organlar ve duyular gerçek vazifeleriyle meşgul edilmiş olurlar. Bu suretle "insan da bir şükür fabrikası" gibi olur (2. Lem'a).

Her insanda nimete ve nimet verene karşı perestiş hissi vardır. Ama insan, bu hissini uyarılacağı ve uyarılıp yönlendirileceğı âna kadar, tıpkı deryâda yaşayan mâhiler gibi başından aşağıya yağın nimetleri ne duyar ne de hisseder. Dahası, onları çevresindeki basit sebeplere bile verebilir (Gülen, Kalbin Zümrüt Tepeleri, s. 139). Hamd ve şükür, nimetin ihsan edildiğini ve nimet verenin tanındığını gösterir. İnsan, Mün'im-i Hakiki olan Allah Teâlâ'nın nimetlerinin devam etmesinde rahmetinin iltifatını ve şefkatinin teveccühünü görür. Bu düşünce, insana nimetin verdiğı lezzetten bin kat daha fazla bir manevî lezzet verir (20. Mektub). Bu sebeple insan, bütün güzelliklerinin ve faziletlerinin Allah Teâlâ tarafından kendisine ihsan edilmiş nimetler olduğunu anlamalı ve övünme yerine şükretmeli, kendini övme yerine hamd etmelidir (29. Mektub).

Bediüzzaman, Şükür Risalesi'nin sonunda, konuyu bir neticeye bağlamak maksadıyla "Envâ-ı zîhayat içinde en ziyade rızkın envâna muhtaç, insandır. Cenab-ı Hak, insanı bütün esmâsına câmi bir âyna ve bütün rahmetinin hazinelerinin müddeharatını tartacak, tanıyacak cihazata malik bir mûcize-i kudret ve bütün esmasının cilvelerinin vaziyetlerinin inceliklerini mizana

çekecek âletleri hâvi bir halife-i arz suretinde halk etmiştir" diyerek, önce insanın üstün niteliklerini anlatır. Daha sonra da, Cenab-ı Hakk'ın insana sınırsız ihtiyaçlar verdiğini, maddî ve manevî rızkın bütün çeşitlerine onu muhtaç ettiğini belirtir. İşte bu derece câmi özellikleri barındıran, ihtiyaçlarının sınırı bulunmayan insanı en üstün mevki olan ahsen-i takvime çıkarmanın vasıtası şükürdür, sonucuna ulaşarak şükür bahsini tamamlar.

Sonuç

Bediüzzaman'ın 28. Mektub'un beşinci meselesi olan şükür hakkındaki bu hacim itibarıyla küçük Risalesi incelendiğinde, şükür konusunun mükemmel bir bütünlük içinde ele alındığı görülmektedir. Bütün koordinatları verilerek, mantikî açıdan hiçbir boşluk bırakılmadan şükür bahsi takdim edilmiştir. Önce küllî hakikatler zikredilmiş, sonra örneklerle açıklama ve delillendirme cihetine gidilmiştir. Hem anlatım tarzı itibarıyla hem de tespitlerinin derinliği ve şumûlü itibarıyla âdetâ aynı metinde "İbtida ile intiha cem edilmiştir". Zira Bediüzzaman, tahlil ettiği kavramları, ele aldığı meseleleri, fen bilimlerinin materyalist yaklaşımlarını ve felsefenin/hikmet metafizik varsayımlarını dikkate alarak mantikî hiç bir boşluk bırakmayacak şekilde delillendirmiştir. Bu sebeple ele aldığı her kavramı, o kavramın nihaî gerçekliğini ortaya koyan bir bütünlük içinde tahlil etmeye özen göstermiştir. Bu sebeple belirli bir konuya tahsis edilmiş her risale, müstakil bir eser hüviyetinde ele alınarak, muhtevası ona göre tahlil edilmelidir.

Bediüzzaman, ele aldığı kavramların yalnızca neticelerini ve tezahürlerini açıklamakla yetinmemiş, onların mâhiyetini ortaya koyan tahliller yapmıştır. Tahlillerini kâinat, İlâhî isimlerin tecellileri ve insan ekseninde temellendirmiştir. Kâinat ve insan psikolojisi hakkındaki derin bilgisini keskin gözlemleri ve tecrübeleriyle zenginleştirmiş; tam bir teslimiyet ve sürekli Cenab-ı Hakk'ın isimlerini tefekkür ederek kazandığı eşsiz irfanı ile yoğurarak her şeyden tevhide ulaştırılan yollar açmıştır. Bu sebeple açıklamaları bir bütünlük, canlılık ve tamamlanmışlık/mükemmeliyet duygusu uyandırarak, her seviyeden insanı derinden etkilemiştir.

Bediüzzaman, şükür insanın yaratılış gayesi, ibadetlerin özü olarak değerlendirir. Şükürün ibadet anlamını ihtiva etmesi sebebiyle, bu kavramı aklî delillerle de açıklar. Şükür hakkında yazan önceki müellifler, şükürün Kur'ân ve Sünnet'ten delilleri üzerinde durmuşlar; daha ziyade de şükürün tezahürlerini incelemekle yetinmişlerdir. Şükür kavramını, ayrıca aklî

delillere dayanarak ispat etme cihetine gitmemişlerdir. Zira onlara göre şükür, sabır, ihlâs ve takvâ gibi insana ait bir duyuş ve hissedîştir. Bu yönüyle şükür ahlâkî bir kavramdır. Diğer ahlâkî kavramlar ve normlar gibi, aklî delillerle ispat edilmesi gerekli değildir. Zira ahlâkî normlar, yaptırım güçlerini dinden ya da toplumdan alırlar. Dinin bir şeyi emretmiş olması, dinin müntesipleri için yeterlidir.

Bediüzzaman, kelâmın konusuna giren ancak önceki kelâmcıların aklî delillerle ispat etmek için fazla çaba sarf etmedikleri ve "sem'iyât" (nakle dayalı) itikadî konular olarak değerlendirdikleri kader, meleklerin varlığı ve âhiret hayatı gibi meseleleri de aklî delillerle açıklamıştır. Anılan meselelerin, inanç esasları olmaları itibarıyla aklî açıdan delillendirilmesi manidar bulunmayabilir. Ancak, Tasavvuf ve ahlâkın konusu olan, amelî ve hissî yönü ağır basan bir kavramın aklî delillerle açıklanması ise ilgi çekici bir örnektir. Bu örnekten hareketle benzer diğer kavramların izahı yapılabilir, dine dayalı ahlâkî düsturların aklî açıdan açıklanabilir olduğu ve varlık âleminde müşahhas bir karşılıkları bulunduğu gösterilebilir. Böylece, hem ahlâkî kavramların, bazılarının iddia ettiği gibi içi boş buyruklar olmadığı gösterilmiş, hem de ahlâkî rasyonel dayanaklara kavuşturma maksadıyla ortaya atılan "sosyal ahlâk" ve "ödev ahlâk" gibi yaklaşımlara, bir cevap verilmiş olur.

Kaynaklar

- *Bediüzzaman Said Nursi, Sözlere (Işık Yay); Mektubat (Işık yay.); Lem'alar (Işık yay.); Şualar (Envar yay.)*
- *M. Fethullah Gülen, Kalbin Zümrüt Tepeleri I, Nil Yay., İzmir 2001.*
- *----, Fatiha Üzerine Mülâhazalar, Nil Yay., İzmir 1997.*
- *Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'ân Dili, İstanbul 1979.*
- *İmam Gazalî, İhyâu Ulûmi'd-Dîn, Beyrut ty., c: IV.*

Şükür-İnfak

Münasebeti

[Dr. Muhsin TOPRAK](#)

Her lütuf kendi cinsinden şükür ister. Şayet Rabbimiz bize imâna uyanmayı ve aynı zamanda başkalarını da uyandırma şuurunu lütfetmişse, hatta bizi, hayatımızın gayesi bu olduğuna sık sık ihtarlarda bulunmuşsa, bu nimet de yine aynı cinsten bir şükür ister.

İşte bu şükür ve şükrün devamıdır ki, lütfun devamına sebep olacaktır.

İnsanın yüksek insanî niteliklere kavuşması, her dinde, her fikir sisteminde, her eğitim felsefesinde bir ideal olarak benimsenmiştir. Yüce dinimiz İslâm da insan hayatına kattığı değerler ve onu yüce bir ruh ufkuna eriştirecek manevî donanımlarla bu ideali gerçekleştirmeyi hedeflemiştir. Bu ideali, insanlar içinde iyi bir insan, Allah karşısında da iyi bir kul olmak şeklinde özetleyebiliriz. İşte insanı iyi bir insan, iyi bir kul yapan dinî değer ve manevî donanımlardan biri de şükürdür. Bu yazıda şükürü ve şükrün bir boyutu olarak niteleyebileceğimiz infakı konu edineceğiz.

Şükrün

Anlamı

Şükür, iyiliği bilmek ve ilan etmek, iyiliğe iyilikle mukabele etmek ve nimeti düşünüp göstermek anlamlarına gelmektedir. Nimeti unutmak veya görmezden gelmek ise küfran-ı nimettir. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) bir hadis-i şeriflerinde “Kim bir iyiliği yayarsa şükretmiş, kim de örterse nankörlük etmiş olur” (İbn Abdirabbih, el-İkdü'l-Ferid, 1/277) buyurarak iyiliği yaymanın, ilan etmenin şükür olduğunu dile getirmiştir.

Şükür aslında çok olmak, bir şeyle dolu olmak anlamındadır. Araplar ağacın dalları ve yaprakları çoğaldığında “şekerati's-şeceratü”, devenin sütü bol olduğunda “nâkatün şekiratün” derler. Ayrıca az bir şeyin neticesi çok olduğunda da bunu şükür kelimesiyle ifade ederler. Mesela, bir adam yokluğa rağmen cömertlik yapıyorsa ona “eşkeru min bervak” derler. (bkz.: Rağıb el-İsfahâni, el-Müfredât, s. 268-269; İbn Fâris, Mu'cem, 3/208; Firuzâbâdî, Besair, 3/334). Bu manalardan hareketle şükrün, nimet ve iyiliklere karşı insanın iç dünyasının olumlu bir duyguyla dolup taşması ve az bir nimet ve iyilik görse de ona iyi bir mukabelede bulunması anlamına geldiğini söyleyebiliriz.

Şükrün

Gerekliliği

Şükür hem fitrî hem de dinî bir emirdir. İnsanlar Allah'a ve birbirlerine muhtaç olarak yaratılmışlardır. İhtiyaçlarını gidermek için Allah'ın kendilerine bahşettiği nimetlerden ve

birbirlerinden yararlanırlar. Bu faydalanmanın akabinde iç dünyasında bir duygunun oluşması gerekir ki, insan bununla Allah'a ve diğer insanlara bir karşılık takdim etsin. İşte şükür, Allah'ın (c.c.) insan tabiatına yaratılıştaki koyduğu bir duygudur. Ancak bu duygu bir eğitim sürecinden geçerek insanda inkişaf eder, fonksiyonel hâle gelir. İnsan bu duygu ile kendisine yapılan ihsan ve iyiliklerin karşılığında olumlu bir mukabelede bulunur. Dolayısıyla şükür, ihsan ve iyiliklerin insanda yansıması, karşılık bulmasıdır. Yapılan iyilikler ve yardımlar karşısında şükran hissi duymama, nimeti görmezden gelme anlamlarına gelen küfran-ı nimet veya nankörlük ise insanda tabii olanın, çeşitli etkenlerle bozulmasıdır. “Şüphesiz nimetlere şükretmek, insanın ruhundaki değer ölçülerinin doğruluğunun göstergesidir. İyiliğe teşekkür edilir, çünkü bozulmamış bir fitrata göre iyiliğin en tabii karşılığı şükürdür.” (Kutub, Fî Zılâl, 7/90)

Fitrî bir vazife olmasının ötesinde şükretmenin dinî bir görev olduğu da Kur'ân-ı Kerim'de yer yer hatırlatılmaktadır. “Bana şükredin, nankörlük etmeyin.” (Bakara Sûresi, 2/152), “Artık rızık Allah katında arayın. Ona kulluk edin. O'na şükredin. Siz O'na döneceksiniz.” (Ankebût Sûresi, 29/17), “Rabbinin nimetine gelince onu anlat da anlat.” (Duhâ Sûresi, 93/11) âyetleri bu emri ifade etmektedir. Zira şükür kulluğun en hâlisane boyutu olması hasebiyle insan için çok önemlidir. Selef-i sâlihîn şükürü imanın yarısı görürlerdi. (bkz.: İbn Kayyim el-Cevziyye, Uddetü's-sâbirîn, s. 41)

“Bütün iyilikleri, güzellikleri kısmet eden ve mebd'e'den müntehâya sebeplerini hazırlayan Allah olduğu gibi, vakt-i münasibinde gönderen de yine O'dur. Takdir ve taksim eden, vakti gelince yaratıp semâvî sofralar halinde önümüze seren O olduğu için neticede minnet ve şükran da O'nun hakkıdır.” (Gülen, Kalbin Zümrüt Tepeleri, 1/137). Ancak şükür duygusu ilâhî nimetlere mukabelede bir esas olduğu gibi beşerî münasebetlerde de esastır. İnsanlara teşekkür etmek Allah'a şükretmeye mâni değildir. “Bana ve ebeveynine şükret.” (Lokman Sûresi, 31/14) âyetinde Allah, insan varlığının yegâne sebebi olan ve onu bin bir türlü nimetlerle donatan, rızıklandıran kendisi ile birlikte varlığına zahiri sebep olan ve onu görüp gözetme, bakıp büyütme vazifesini yüklenen ana-babaya teşekkürü birleştiriyor. Bu âyet açıkça insanlardan herhangi bir iyilik gördüğümüzde onlara teşekkür etmemiz gerektiğini emrediyor. Hatta beşerî münasebetlerdeki şükran duygusundaki körelmenin ilâhî nimetler karşısında Allah'a şükretme vazifesini olumsuz yönde etkileyeceği, Efendimiz (s.a.s.) tarafından bir hadis-i şerifte ifade edilmiştir. Peygamberimiz (s.a.s.) bu gerçeği: “İnsanlara teşekkür etmeyen Allah'a şükretmez.” (Ebu Davud, Edeb 11; Tirmizî, Birr 35) sözleriyle dile

getirmiştir. Bu hadis aynı zamanda şükretme alışkanlığı kazanmanın bir eğitim işi olduğunu gösterir. Nitekim “Aza şükretmeyen çoğa da şükretmez” (Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/278, 375) hadis-i şerifi de şükürün azdan çoğa, basitten mürekkebe uzanan bir terbiye süreci ile kazanıldığını göstermektedir. İnsanların pek çoğu bu eğitimi almadıkları için ne yazık ki pek azı şükreder. (bkz.: Sebe Sûresi, 34/13)

Şükür

Eğitimi

Şükür duygusu fitrî olduğundan şükretmek kolay gibi görünse de küçükken bu terbiyeyi almayan kimse için zor bir şeydir. “Aslında her insanda, nimete ve nimet verene karşı perestiş hissi vardır. Ama bu hissin uyarılacağı, uyarılıp yönlendirileceği âna kadar, tıpkı deryâda yaşayan mâhîler gibi, başından aşağıya yağan nimetleri ne duyar ne de hisseder.” (Gülen, a.g.e., s. 141). Şükredebilmek ve bunu sürekli yapabilmek bir eğitim sürecinden geçmeye bağlıdır. Peygamberimiz’in (s.a.s.) “Allahım, Seni zikretme, Sana şükretme ve güzelce ibadet etme hususunda bana yardım et.” (Nesâî, Sehih 68) duası bu zorluğa işaret etmektedir. Zira zikrettiğimiz duada Efendimiz (s.a.s.), bu zorluğu aşma konusunda Allah’tan yardım istemiştir. Bir başka duasında yine “Rabbim beni sadece Sana çok şükreden, çok zikreden, çok korkan, çok itaat eden, çokça boyun eğip ibadet eden, çokça yakarıp tevbe eden kıl.” (Tirmizi, Daavât 102) sözleriyle Allah’a yalvardığını görüyoruz. Fiilî olarak da geceleri ayakları şişinceye kadar ibadet eden Allah Resûlü (s.a.s.), “Ya Resûlallah, senin geçmiş ve gelecek bütün günahların affolunduğu hâlde neden böyle yapıyorsun?” diyen Hz. Âişe’ye (r.a.) karşı “Şükreden bir kul olmayayım mı?” buyurmuştur. Bu hâdise de şükürün olup biten bir şey olmayıp süreklilik isteyen ve bunu sağlamak için temrinler gerektiren bir ameliye olduğunu göstermektedir.

Nimet-Şükür

İlişkisi

Allah (c.c.) zahirî ve batınî nimetlerini âdeta insanın başına sağanak yağmur gibi yağdırmaktadır. (bkz.: Lokman Sûresi, 31/20) Rabbimizin nimetleri sayılamayacak kadar çoktur, insan onları saymaya kalksa sayamaz. (bkz.: İbrahim Sûresi, 14/34) İşte şükür, nimetin farkına varmak ve ona iyi bir mukabelede bulunmaktır. Herkes aldığı eğitim, zihnî kapasite ve ruhsal gelişimi ölçüsünde nimetlerin farkına varır ve ona göre şükreder. “Kimi aş-ekmeğe, evlâd ü iyâle ve barınacağı mekâna; kimi bunlarla beraber varlığa, sıhhate ve afiyete; kimi bir adım daha ileri atarak imana, irfana, rûhânî zevklere ve itminâna; kimi de hamd ve minnet şuuruna şükreder. Bu sonuncusuyla insan, acz, fakr ve yetersizliklerini birer sermaye olarak kullanabilir de teşekkür devr-i dâimleri (salih daireleri) içine girerse gerçek şâkirînden olur.”

Hız. Davud ile Allah (c.c.) arasında geçen Şu konuŐma, Şükür duygusunun insan için, ayrıca Şükredilmesi gereken bir nimet olduğunu anlatır: Hz. Davud, “Ya Rabbi! Őükretmem Senin bana ayrı bir Şükürü gerektiren bir nimetin iken Sana nasıl Şükredeyim?” diye sormuŐ, Allah da “İŞte Şimdi Şükrettin.” buyurmuştur. (Firuzâbâdî, Besâir, 3/338) Bu konuŐmada kuvve olarak Şükür duygusunun ve fiil olarak Őükredebilmenin ayrı bir Şükürü gerektirdiğine, insanın bundan âciz olduğunu idrak etmesinin de Şükür olduğuna işaret edilmiştir.

Şükürün

ÇeŐitleri

Şükür; kalbî, kavlı ve örfî olmak üzere üçe ayrılır. İyiliği hatırlamak ve nimeti vereni düşünmek kalbî Şükürdür. İyiliği dile getirip nimeti vereni övmek kavlı Şükürdür. Verilen nimeti verildiği gaye doğrultusunda kullanmak ise amelî Şükürdür. Şükürü yaratılışın bir neticesi olarak gören Bediüzzaman Hazretleri bunların dışında bir de fitrî Şükürden bahsetmektedir. Allah’ın yaratıp istifademize sunduğu nimetlere karşı iştihâ ve iştiyak duymamız ile onlardan zevk ve lezzet almamız fitrî Şükürdür. (Nursî, Mektubat, 28. Mektup, Beşinci Mesele).

Burada üzerinde durmak istediğimiz infak da amelî Şükür kabilindedir. İnfak, mutlak anlamda malı muhtaçlar için sarfetmek demektir. Ancak Kur’ânî bir tabir olan Allah yolunda infak (infâk fî sebilillah), maddi-manevî imkânları Allah için ve Allah’ın dediği yerlere sarfetmek anlamına gelmektedir. Mü’minler, Allah’ın verdiği nimetlerden infak eder, muhtaç olanlara baĐıŐta bulunur ve böylelikle başkalarının da istifade etmesini sağlarlar. Her iki anlamda da infak Şükürün bir tezahürü, hatta gerçek bir Şükürdür. Bir kimsenin malı var da infak etmiyor, sadece dil ile Őükrediyorsa bu kimse kemaliyle Őükretmiyor demektir. Böyle bir Şükür elbette değersiz ve anlamsız değildir, ancak malın gerçek Şükürü, dil ile Şükürün yanında infak etmekle olur.

İnfakın

İçtimai

Önemi

İnfak Allah’ın çok değer verdiği, bu yüzden Kur’ân’da sıkça zikrettiği bir husustur. Toplumsal hayatı canlı tutan en önemli dinamiklerden olup, müslümanlar için bir sosyal yardımlaŐma ilkesidir. İnfak, zekâtı, sadakayı ve iyilik olarak yapılan her türlü yardımı içine alır. İslâm baĐıŐın her türüyle ferdlerin maddi bakımdan güçlenmesini, böylelikle toplumsal refahın artmasını hedeflemiştir. Bu emir ve teŐvikle zenginlerin ellerinde biriken mal ve

Alışverişin, dostluğun ve şefaatin olmayacağı gün gelmeden önce sizi rızıklandırdığımız şeylerden hayra sarfedin.” (Bakara Sûresi, 2/254) âyeti ile infak etmenin mü’minlerin niteliği olduğunu anlatan “Kendilerine rızık olarak verdiklerimizden infak ederler” (Bakara Sûresi, 2/3) âyetini buna örnek olarak zikredebiliriz.

Yoksulun gözetilmesi ve birtakım manevî hizmetlerin gerçekleşmesi için infakta bulunmak şüphesiz ki imanın bir göstergesi, fedakârlığın bir nişanesidir. İnfak bir fedakârlık olduğundan dolayı zor bir iştir. İnsan sahiplenme duygusuyla elinde olan dünyalıklara sıkı sıkıya sarılır, onları geleceğinin garantisi olarak görür. Bu yüzden de muhtaç olan başkalarıyla paylaşmak istemez. Şükürde olduğu gibi bunda da insan için bir eğitim gereklidir. Bu fedakârlık tavrının gerçekleşmesi için yüce dinimiz mensuplarını başkalarının dertlerini kendi derdi gibi kabul edip ilgilenen diğergâm insanlar olmaya teşvik eder. İslâm diğergâmlık şuuruyla insanı, sadece kendi çıkarlarını düşünen basit insan tipi olmaktan çıkarıp başkalarını da düşünmek gibi ulvî bir ruha eriştirir. Hatta onları, kendileri ihtiyaç içerisinde olsalar bile diğer müslüman kardeşlerini kendilerine tercih etme (îsar hasleti: Haşr Sûresi, 59/9) gibi yüce bir anlayışa ulaştırır. Onlardaki bu duygu, kendilerini sosyal dayanışmaya sevk ederek aralarında yardımlaşmayı, ihtiyaç sahibi olanların ihtiyaçlarını gidermeyi sağlar. İslâm bu yardımlaşmayı, Allah’ın rızasını kazanma ve sevap elde etme karşılıklarıyla teşvik ederek pratikleştirir. İnfak, karşılıksız değildir, onun Allah katında hem dünyevî karşılıkları hem de ahirette verilecek mükafatları vardır.

Şükür **Nimetin** **Artmasına** **Vesiledir**

Şükür, nimete karşı güzel bir mukabelede bulunmak olduğundan, insan için bir kadirşinaslık ifadesidir. Yoksa Allah’ın şükre ihtiyacı yoktur, O, Ganiyy-i mutlak. Şükretmek suretiyle güzel bir karşılıklıta bulunmak, nimeti vereni veya iyiliği yapanı memnun edeceğinden dolayı nimetin artmasına vesile olur. İnfak fiilî bir şükür olduğundan o da nimetin artmasına vesiledir. Allah’ın yoluna gönül bağlamış mü’minler buna kesin olarak inanmalıdır. Kur’ân-ı Kerim’de Cenab-ı Hak, “Şükreden ancak kendisi için şükretmiş olur” (Neml Sûresi, 27/40) buyurmakta; infak etmeyi, Allah’a güzel bir ödünç verme olarak nitelemektedir. “Kendiniz için bir hayır olmak üzere infak edin. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa o kurtulanlardan olur. Eğer Allah’a güzel bir ödünç verirseniz, Allah sizin için onu artırır ve sizi bağışlar. Allah Şekûr ve Halîmdir.” (Teğâbün Sûresi, 64/16-17) âyetinde infak etmek suretiyle Allah’a verilen ödünçlerin yine O’nun tarafından artırılacağı beyan edilmektedir. Âyetin son kısmında Allah’ın Şekûr olduğuna vurgu yapılmaktadır ki bu, şükre şükürle karşılık veren

manasındadır. Allah insanın infak etmekle yaptığı şükre, artırmak suretiyle teşekkürünü ifade ediyor. “Eğer şükrederseniz artırırım, eğer küfran-ı nimette bulunursanız benim azabım şiddetlidir.” (İbrâhîm Sûresi, 14/7) âyeti de Allah’ın, şükür karşısında nimeti artıracak tahrüdünü açıkça beyan etmektedir. “Mallarını gece gündüz; gizli ve açık Allah yolunda harcayanlar var ya, onların Rab'leri katında mükâfatları vardır. Onlara korku yoktur. Onlar mahzun da olacak değillerdir.” (Bakara Sûresi, 2/274) âyeti ise, infak edenlerin ahirette göreceği karşılığı anlatmaktadır.

İnsanın bu konuda anlamakta zorlandığı taraf, Allah’ın infakla malları nasıl artırdığı hususudur. Zira infak edince malda zahiren bir eksilme oluyor, o hâlde nasıl oluyor da artma meydana geliyor? İşte Allah (c.c.) Kur’ân-ı Kerim’de bu soruya cevap olacak nitelikte infak sebebiyle malları nasıl artırdığını enfes bir üslupla şöyle anlatmaktadır: “Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, yedi başak bitiren ve her başakta yüz tane bulunan bir tohum gibidir. Allah dilediğine kat kat verir. Allah lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir.” (Bakara Sûresi, 2/261) “Allah’ın rızasını kazanmak arzusuyla ve kalben mutmain olarak mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, yüksekçe bir yerdeki güzel bir bahçenin durumu gibidir ki, bol yağmur alınca iki kat ürün verir. Bol yağmur almasa bile ona çiseleme yeter. Allah, yaptıklarınızı hakkıyla görendir.” (Bakara Sûresi, 2/265) Bu iki âyette anlatıldığı üzere Allah doğrudan malları artıracak gibi, bereketlendirmek, hiç ummadığı yerden rızıklandırmak, bela ve musibetleri defetmek suretiyle de artırabilir.

İnfakta

Şeytanın

Aldatmaları

İnfak ettiğinde malının azalacağına dair bir duygu veya düşünce sadece insanın iç dünyasından doğmaz, aynı zamanda şeytan da insana bu hususta olumsuz telkinlerde bulunur, kandırmaya çalışır. Yapmak istediği her iyi şeyde olduğu gibi infakta da şeytan iş başına geçer ve insanı çeşitli desiselerle aldatmaya koyulur. Bunların başında infak etmek suretiyle malda meydana gelen zahirî eksilmeyi göz önüne vererek kişinin fakirliğe düşürüleceği korkusu gelir. Allah bu hususta, “Şeytan sizi fakirlikle korkutur ve fuhşiyatı emreder. Oysa Allah size kendinden bir mağfiret ve fazl vadediyor. Allah, lütfu geniş olan ve çok iyi bilendir.” (Bakara Sûresi, 2/268) buyurmaktadır. İnfakla ilgili olan bu âyette de, şeytanın fakirlikle korkutmasına karşılık, Allah’ın fazl vadetmesinin özel bir anlamı vardır. Buradaki fazl kelimesi genel anlamda lütuf olmayıp Allah’ın infakla malı azaltmayıp artıracak anlamına gelmektedir. (İbn Kesir, Tefsir, 1/321)

İnfakı

Heder

Eden

Durumlar

İnfakta insan aslında aracı, yani tevziat memuru konumundadır; çünkü, Allah'ın kendisine lutfettiği şeylerden infak etmektedir. Bu sebeple insan, kendini aracı konumunda görmeli, başkasını minnet altında bırakmamalıdır. Verdiğini başa kakmak, verirken gönül kırmak, riya ve gösteriş olsun diye vermek gibi hâller içine girmemelidir. Aksi takdirde yapmış olduğu infakın dünyada ve ahirette karşılığını göremeyecektir. Nitekim Kur'ân bunları yine güzel bir temsil ile şöyle anlatmaktadır: “Mallarını Allah yolunda harcayan, sonra da harcadıklarının peşinden (bunları) başa kakmayan ve gönül incitmeyenlerin, Rab'leri katında mükafatları vardır. Onlar için korku yoktur. Onlar üzülmeyeceklerdir de. Güzel bir söz ve bağışlama, peşinden gönül kırma gelen bir sadakadan daha hayırlıdır. Allah her bakımdan sınırsız zengindir, halîmdir (hemen cezalandırmaz, mühlet verir). Ey iman edenler! Allah'a ve ahiret gününe inanmadığı hâlde insanlara gösteriş olsun diye malını harcayan kimse gibi, sadakalarınızı başa kakmak ve gönül kırmak suretiyle boşa çıkarmayın. Böylesinin durumu, üzerinde biraz toprak bulunan ve maruz kaldığı şiddetli yağmurun kendisini çıplak bıraktığı bir kayanın durumu gibidir. Onlar kazandıklarından hiçbir şey elde edemezler. Allah kâfirler topluluğunu hidayete erdirmez.” (Bakara Sûresi, 2/262-264)

İstiğnâ

Nimeti

Buraya kadar infaktan, infak edenden bahsettik, ancak bir de kendisine infak edilen insan var. O nasıl davranmalı? İnfak etmek, varlıklı insana Allah'ın yüklediği bir görevdir, ancak muhtaç olan kimsenin de varlıklı insanların elinde olan nimetlere göz dikmesi dinimiz tarafından uygun karşılanmaz. İslâm'a göre her ferдин çalışıp kazanması esastır. Şâyet muhtaç durumda olsa bile kişinin insanlara karşı müstağni davranması gerekir. Bu da Allah'ın ayrıca şükredilmesi gereken bir nimetidir. Zira insan onuruna en yakışmayan şeylerden biri, minnet altında yaşamaktır. Kur'ân bu sebeple istiğna düsturunu tavsiye etmektedir. Nitekim; “Kendilerini sınamak için dünya hayatının süsü olarak bol bol geçimlik verdiğimiz kimselere sakın göz dikme. Rabbinin rızkı daha bol ve daha devamlıdır.” (Tâhâ Sûresi, 20/131), “İnsanların yanında olanlar tükenir ama Allah'ın yanındakiler bâkidir, tükenmez.” (Nahl Sûresi, 16/96) buyurulmaktadır. Ancak muhtaç durumda olan kimse ihtiyaçlarını bir şekilde gidermek zorundadır. Bu yüzden onun kendisine infak edilenden yeterince alması ve ihtiyaçlarını gidermesi, bunun karşılığında Allah'a şükür; infak edene de kendisinin ihtiyaçlarını giderme noktasında Allah'ın aracı kıldığını bilerek teşekkür etmesi gerekir.

Sonuç

Sonuç olarak şükür, insanı insan yapan özellikler arasında en önemli yeri tutan bir değerdir. Kuvve ve fiil olarak şükür eksik olduğunda insan yüksek insanlık ufkuna ulaşamadığı gibi, gerçek kulluk mertebesine de erişemez. Allah'ın insan tabiatına yaratılıştaki koyduğu bu duyguyu işler hâle getirmek için eğitim yoluyla çocukluktan itibaren geliştirmek gerekiyor. Yoksa fitratındaki potansiyelleri açılmayan veya çeşitli etkenlerle bozulan insan, ne insanlara teşekkür ne de Allah'a şükür edebiliyor. Kur'ân-ı Kerim'de emredilen ve mü'minlerin vasıflarından biri olarak zikredilen infak da fiilî bir şükür olup hâlisane kulluğun göstergesidir. Ancak bunun gerçekleştirilmesi de yine insanın eğitilmesine bağlıdır. Zira infak etmek zor bir şeydir. Bu yüzden şükredebilmek ayrıca şükretmeyi gerektirdiği gibi, infak edebilmek de ayrı bir şükürü gerektirir.

**Araştırmacı*

Yazar

mtoprak@yeniiumit.com.tr